

Teidän kaa oli nii helppo jutella

PITKÄAIKAISTYÖTTÖMÄN KOKEMUKSIA PITO- HANKKEESTA (ESR)

Minna Rassi

Opinnäytetyö, kevät 2014

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakonian

(diakoni) virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Rassi, Minna. Teidän kaa oli niin helppo jutella. Pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kokemuksia Pito-hankkeesta. Diak, Pori, Kevät 2014. 59 s., 3 liitettä, Diakoniammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalialan suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Pito-hankkeeseen (Pitkäaikaistyöttömän identiteetistä toimivaksi osallistujaksi) osallistuvien näkemyksiä ja kokemuksia; miten haastateltavat olivat kokeneet osallistumisen hankkeeseen ja miten heidän mielestään yksilö- ja ryhmäohjausta tulisi kehittää. Pito-hankkeen ryhmien koostuminen toteutettiin Kankaanpäässä Valtti-työpajalla, Knuutilassa, matalan kynnyksen työpajalla.

Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen tutkimus ja se tehtiin puolistrukturoituna teema-haastatteluna. Haastatteluihin osallistui viisi Pito-hankkeen osallistujaa. Haastattelut nauhoitettiin, litteroitiin ja analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen.

Tutkimuksen tulosten perusteella asiakkaat kokivat Pito-hankkeeseen osallistumisen itselleen hyödylliseksi. He kokivat, että tulivat kohdatuksi asiakaslähtöisesti ja että heidät otettiin huomioon yksilöllisesti. Tärkeiksi tekijöiksi koettiin ohjaajilta saatu tuki ja ohjaus. Myös fyysinen toimintakyky nousi tärkeäksi tekijäksi ja haastateltavien mielestä liikuntaa olisi saanut olla enemmänkin. Ryhmäytymisen, siitä saatu vertaistuki ja osallisuuden kokemus jäivät haastateltavien mukaan vaillinaisiksi, koska ryhmäytymistä ei aina tapahtunut ja toisinaan ryhmät koettiin liian suuriksi.

Hankkeessa luotiin myös Jalkautuva Viranomaisyhteistyömalli (JaVi) eli aikuis-sosiaaliryhmän, TE-toimiston, A-klinikan ja terveydenhoitajan ryhmät. Tämä hankkeen myötä luotu JaVi-malli jäi elämään, ja viranomaiset käyvät työpajalla säännöllisesti.

Hankkeen loputtua myös ura- ja yksilöohjaus sekä ryhmätoiminta jäivät osaksi toimintaa, joten tutkimuksesta saatua tietoa hyödynnettiin Valtti-työpajan toiminnan kehittämiseen.

Asiasanat: asiakaslähtöisyys, palveluohjaus, pitkäaikaistyöttömyys,

ABSTRACT

Minna Rassi. Longterm Unemployed Clients' Experiences About Pito-Project. 59., 3 appendices, Language: Finnish. Pori, Spring 2014. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The goal of this thesis was to find out the views and experiences project called Pito. (Longterm unemployed identity to active participant). It was studied. The aim of the thesis was also to research how the participants they experienced service counselling and how they would develop individual and group counselling.

The groups of Pito-project assembled met in Youth and Adults Workshop called Valtti and also in a low-threshold workshop called Knuuttila in Kankaanpää.

This thesis was a qualitative and it was conducted by semi-structured interviews. These interviews were participatory implemented with five participants. The interviews were recorded, transcribed and analyzed using the research material driven content analysis.

Based on the results of this research the participants experienced the Pito-project participant useful for themselves. They were treated customer-oriented and they were considered as individuals. The support by the counsellors was experienced as a very important factor. Also the career counselling gave versatile possibilities to different kinds of educational experiments.

Grouping and peer support were not adequate, because sometimes grouping did not happen and sometimes the group sizes were too big.

In this project was also developed so called JaVi-model. It was created with cooperative authorities: adult social work, Employment-office, A-Clinic and the groups of public health nurses. The interviewees experienced the JaVi-model very functional.

JaVi-model, career, individual and group counselling will stay as a part of activities in Valtti when the project ends. The information, which was gathered from this project, will be utilized in activities in Valtti and also as a part of development work.

Keywords: customer-oriented, enhanced service, longterm unemployment

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 PITKÄAIKAISTYÖTTÖMIEN TYÖTOIMINTA VALTTI-TYÖPAJALLA KANKAANPÄÄSSÄ	6
2.1 Valtti-työpaja Kankaanpäässä	6
2.2 Pito-hanke	8
3 PITKÄAIKAISTYÖTTÖMÄN VOIMAANTUMINEN TAKAISIN TYÖMARKKINOILLE	12
3.1 Työttömyyden ja syrjäytymisen leima	12
3.2 Pitkäaikaistyöttömän paluu kohti työelämää	14
3.3 Asiakaslähtöisyys asiakkaan tukemisessa	17
3.4 Palveluohjaus asiakkaan voimaantumisprosessissa	18
3.5 Aikaisempia tutkimuksia	23
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
4.1 Tutkimusmenetelmänä kvalitatiivinen tutkimus	26
4.2 Tutkimuskysymykset ja kohderyhmä	28
4.3 Teemahaastattelu aineiston keruumenetelmänä	30
4.4 Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä	32
5 TUTKIMUSTULOKSET	35
5.1 Kohderyhmäläiset ja heidän tavoitteensa	35
5.2 Pito-hankkeesta koettu hyöty	36
5.3 Pito-hankkeen toteutus	37
5.4 Ryhmätoiminnan kehittäminen	39
5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	41
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	43
LÄHTEET	49
LIITTEET	53
LIITE 1: Haastateltavien taustatiedot	53
LIITE 2: Suostumuslomake	58
LIITE 3: Teemahaastattelurunko	59

1 JOHDANTO

Suomessa on jo yli 85 000 yli vuoden työttömänä ollutta työnhakijaa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014). Pitkäaikaistyöttömyys lisääntyy vuosittain ja pitkäaikaistyöttömistä seuraa kallis sakkomaksu kunnille, jos ne eivät työllistä, osoita koulutus- tai työkokeilupaiikkaa tai kuntouttavaa työtoimintaa yli 500 päivää työttömänä olleelle työnhakijalle. Kunta joutuu tällöin maksamaan puolet valtion työttömälle maksamasta työmarkkinatuesta kuukausittain. (Talouselämä 2012.) Kunta on lain (189/2001) nojalla velvollinen järjestämään kuntouttavaa työtoimintaa. Järjestämällä kuntouttavaa työtoimintaa pystyy kunta pienentämään sakkomaksujaan valtiolle. Työtoimintaa järjestetään yleensä kunnan eri toimipisteissä, seurakunnilla sekä eri yhdistysten avustavissa tehtävissä. TE-toimiston ja kunnan aikuissosiaalityön virkailija laativat yhdessä aktivointisuunnitelman, jossa sovitaan kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen sisällöstä. Pitkäaikaistyöttömät ovat velvollisia osallistumaan aktivointisuunnitelmaan laadintaan yhdessä viranomaisien kanssa, sekä osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2011, Kuntouttava työtoiminta kunnissa).

Valtti-työpaja, jossa työskentelen yksilövalmentajana, järjestää pitkäaikaistyöttömille kuntouttavaa työtoimintaa ostopalveluna Kankaanpään kaupungille sekä PoSa:lle (Pohjois-Satakunnan peruspalvelu-liikelaitoskuntayhtymä). Valtti-työpajalla Kankaanpäässä käynnistettiin matalan kynnyksen työpajatoiminta vuonna 2011 Pito-hankkeen (Pitkäaikaistyöttömän identiteetistä toimivaksi osallistujaksi) myötä. Toimin hankkeessa 50 prosenttisena projektityöntekijänä. Halusin lähteä tutkimaan millaisia kokemuksia kohderyhmäläiset saavat Pito-hankkeesta ja millä tavoin voisimme kehittää omaa työtämme saatujen tutkimustulosten perusteella. Keskustelin opinnäytetyöni aiheesta Valtti-työpajan toiminnanjohtajan ja Pito-hankkeen projektipäällikön kanssa. Opinnäytetyön tarkoitus on myös edesauttaa kehittämään toimintaa tulevaisuudessakin asiakaslähtöisyyden, ryhmätoiminnan sekä yksilö- ja uraohjauksen kannalta. Tutkimuksellani kartoitin myös onko tehostetusta palveluohjauksesta hyötyä pitkäaikaistyöttömän voimaantumiseksi taikaisin työmarkkinoille ja auttaako tällainen palvelu heitä pääsemään paremmin tavoitteeseensa ja mitkä ovat tavoitteeseen vaikuttavat tekijät? Näkökulmana

ovat osallistujien omat kokemukset Pito-hankkeesta. Valmistun kaksoistutkintoon eli sosionomiksi ja diakoniksi, joten halusin myös selvittää, olisivatko kohderyhmäläiset kaivanneet hengellistä osuutta enemmän esimerkiksi ryhmätoimintaan.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Aineisto kerättiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna, haastattelemalla viittä hankkeeseen osallistujaa. Kohderyhmäläisten alkuhaastattelulomakkeet (Liite 1.) olivat apuna aineiston keräämisessä. Näistä sain tietoa asiakkaan iästä, koulutuksesta, työttömyyden kestosta, terveydentilasta ja tavoitteista. Tutkimus analysoitiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysimenetelmää.

Oman ammatillisen kasvun tavoitteeksi itselleni nousi ammatti-identiteetin kehittyminen asiakaslähtöiseksi, sekä kehittyminen vastuulliseksi ja eettisesti toimivaksi sosiaalialan ammattilaiseksi. Tärkeimmäksi asiaksi itselleni nousi se, että asiakkaan voimaantumiseksi kohti työelämää tarvitaan aikaa ja asiakkaan oma halu muutokseen, niin että kaikki tapahtuu asiakaslähtöisesti. Lisäksi on tärkeää miettiä myös ryhmätoimintaa asiakkaan tarpeista lähteväksi; millaisia ryhmiä toivotaan, ryhmän koko, yhdistävät tekijät ja ohjaajan rooli.

2 PITKÄAIKAISTYÖTTÖMIEN TYÖTOIMINTA VALTTI-TYÖPAJALLA KANKAANPÄÄSSÄ

2.1 Valtti-työpaja Kankaanpäässä

Tutkimuksellani on yhteys työhöni pitkäaikaistyöttömien yksilövalmentajana Valtti-työpajalla Kankaanpäässä. Asiakkaat, joiden kanssa teen työtäni, ovat pääasiassa pitkään työttömiä olleita ja heillä saattaa olla terveydellisiä ja omaan henkilökohtaiseen elämään sekä elämänhallintaan liittyviä haasteita.

Valtti-työpaja on Kankaanpään Aikuiskoulutussäätiön hallinnoima organisaatio, jonka päätoimipiste on Kankaanpäässä ja sivupiste Karviassa. Säätiön hallitukseen kuuluu kaksi Kankaanpään kaupungin edustajaa, Kankaanpään yrittäjäyhdistyksen edustaja, työntekijäpuolen edustaja sekä maaseutuelinkeinojen edustaja. Säätiön asioita hoitaa asiamies, joka muun muassa vastaa säätiön toiminnasta operatiivisella tasolla, valmistelee säätiön toimintasuunnitelman ja talousarvion hallituksen käsittelyä varten, sekä valitsee, ottaa ja erottaa säätiön palveluksessa olevan henkilöstön toistaiseksi voimassa oleviin työsuhteisiin. Valtti-työpajan tarkoituksena on tarjota kaikille seutukunnan työnhakijoille työpajamahdollisuus kuntasopimusten puitteissa Kankaanpäässä, Honkajoella, Karviassa, Pomarkussa ja Jämijärvellä. Työpajatoiminnan perustehtävä on asiakastyö / valmennus. Valmennuksen tärkein tavoite on vahvistaa asiakkaan ammatillista osaamista, tukea yksilöllistä toimintakykyä ja tukea sekä motivoida asiakasta selviytymään voimavarojensa mukaan parhaalla mahdollisella tavalla. Itsetunnon rakentuminen onnistumisen kokemusten myötä tukee asiakkaan voimaantumista. (Valtti-työpaja 2013).

Työpajajakso on osa asiakkaan yksilöllistä palvelukokonaisuutta, jossa yhteistyötä tekevät mm. TE-toimisto, sosiaali-, terveys- ja koulutoimi sekä yrittäjät. Muu yhteistyöverkosto rakentuu aina asiakkaiden tarpeiden mukaan. Kiinteäksi osaksi verkostoa muodostuu yhteistyö mielenterveyspalveluiden, A-klinikan, oppilaitosten, velkaneuvonnan, diakoniatyön ja hankkeiden kanssa. Valtti-työpajan rooli

moniammatillisessa yhteistyössä on tarjota toiminnallinen ja yhteisöllinen paikka, jossa muita palveluja voidaan toteuttaa asiakaslähtöisesti yhdistettynä työpajatoimintaan. Työpajatoimintaa toteutetaan kolmen palvelukokonaisuuden, työllistämisen-, koulutus- ja kuntouttavien palveluiden kautta. Eri palvelumuodot mahdollistavat nopean ja yksilöllisen tarttumisen nuoren ja aikuisen syrjäytymiskiirteen katkaisuun. Vuosittain Valtissa on yli 200 eri asiakasta ikähaarukaltaan 16–63 vuotta. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita heistä on yli puolet. Henkilökuntaa Valtti-työpajalla vuonna 2013 oli 18. Ohjaajien koulutustausta ja työkokemus on hyvin monipuolinen ja takaa laaja-alaisen osaamisen ja palvelut omasta talosta. Henkilökunnan ammattinimikkeitä ovat palveluvastaava, kouluttaja, yksilövalmentaja, projektiassistentti, projektipäällikkö, psykologi, toiminnanjohtaja, työvalmentaja ja uraohjaaja. (Valtti-työpaja 2013.)

Asiakkaat tulevat työpajalle sosiaalitoimen, TE-toimiston, oppilaitosten, vakuutusyhtiöiden tai vammaispalveluiden kautta. Asiakkaan oman osaamisen ja kiinnostuksen kautta hän sijoittuu joko puuosastolle, ompelimoon, mediapajalle, pajakeittiölle, auto-osastolle, Karvian puuosastolle, Moon Karviasta-torimyymälään ja ompelimoon sekä Knuuttilaan, johon on keskitetty kuntouttava työtoiminta ja jossa itse pääasiassa työskentelen. (Valtti-työpaja 2013.)

Eri pajojen ja yksiköiden lisäksi Valtti-työpajalla on myös muita toimintoja, kuten koulutuspalvelut, oppilaitosjaksot ja erilaiset kehityshankkeet ja kokeilevat erillisrahoituksella olevat toimintamuodot esim. vakuutusyhtiön kautta tulevat asiakkaat. Valtti-työpajalla toteutetaan vuosittain myös erilaisia työvoimakoulutuksia ja valmennuksia. Jokaisen koulutuksen keskeinen tavoite on osallistujien tulevaisuuden suunnitelmien selkeyttäminen, työllistyminen avoimille työmarkkinoille tai opiskelupaikan löytäminen. Työt pajalla perustuvat tekemisen kautta oppimiseen. Erilaisia tilaus- ja harjoitustöitä tekemällä pääsee kehittämään jo olemassa olevia taitojaan sekä oppimaan uutta. Aikaisemmasta kokemus- ja koulutus pohjasta saattaa olla hyötyä pajan eri työtehtävissä, mutta varsinaista ammattiosaamista ei edellytetä. Jokaiselle tehdään henkilökohtainen suunnitelma, jonka ensisijaisena tavoitteena on oman työkyvyn, osaamisen ja työllistymismahdollisuuksien parantaminen. (Valtti-työpaja 2013.)

Suuri osa asiakkaista on kuntouttavassa työtoiminnassa, osa on työkokeilussa, oppilaitosten kautta tai vakuutusyhtiöiden kautta. Työpajatoiminnan päätarkoituksena on edistää työllisyyttä ja auttaa yksilöllisen jatkopolun luomisessa. Valtti tarjoaa työnhakijoille ja opiskelijoille mahdollisuuden kehittää työelämätaitoja, ammatillista osaamista sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksia. (Valtti-työpaja 2013.)

2.2 Pito-hanke

Valtti-työpajan ESR-rahoitteisen Pito-hankkeen myötä kehitettiin Kankaanpäässä matalan kynnyksen työpajatoiminta, johon liittyy keskeisenä osana Jalkautuvan Viranomaisyhteistyömallin (JaVi) luominen osaksi työpajatoimintaa. Hankkeen lähtökohtana oli tarve kehittää Satakunnan TE-toimiston Pohjois-Satakunnan alueelle toimintaa, joka tukee pitkään työttömänä olleiden henkilöiden voimaantumista työelämään. (Pito-hanke 2013.)

Toiminnan tavoiteena oli tukea pitkäaikaistyöttömien identiteetin uudelleen rakentumista, elämänhallinnan lisääntymistä, työkunnon kohentumista ja työllistymistä sekä lisätä moniammatillista verkostoyhteistyötä eri viranomaisten välillä. Hankkeen tarkoituksena oli etsiä ratkaisuja työllistymisen edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn, sekä viranomaisyhteistyön tehostamiseen kohderyhmän tarpeita vastaaviksi. Kohderyhmänä olivat vaikeassa työmarkkina-asemassa olevat pitkäaikaistyöttömät, joilla on mahdollisuuksia tukitoimin sijoittua avoimille työmarkkinoille. Työtoiminnan lisäksi he osallistuivat viikoittaisiin työkuntoa ja elämänhallintaa edistäviin teema- ja toimintaryhmiin sekä liikuntaryhmiin. (Pito-hanke 2013.)

Hankkeen sisältö perustui yksilö- ja ryhmätoimintaan, sekä uraohjaukseen asiakaslähtöisesti. Ryhmien teemat rakentuivat kohderyhmäläisten tarpeiden mukaan. Aiheina olivat hyvinvointi ja jaksaminen, mieliala, uni, itsetunto, vuorovaihtus, muutos, työergonomia, kehon rakenne ja toiminta, terveysliikunta, viestintä, atk-aidot ja CV-netti. Lisäksi teema- ja toimintaryhmissä käsiteltiin aiheita

työttömyydestä, työnhakuvalmiuksista, työelämän pelisäännöistä ja tehtiin yrityskäyntejä sekä tutustumiskäyntejä oppilaitoksiin. Teemaryhmät pyörivät noin kolmen kuukauden sykleissä kaksi kertaa viikossa 2-3 tuntia kerrallaan ja ryhmässä oli noin 7-10 kohderyhmäläistä. Riippui täysin kohderyhmäläisen omasta tavoitteesta, miten pitkään hän oli hankkeessa mukana. Joillekin riitti vähemmän kuin tuo kolme kuukautta ja jotkut olivat mukana koko hankeajan. Ryhmien päättymisen jälkeen kohderyhmäläinen hyötyi vielä yksilö- ja uraohjauksesta tarpeen mukaan.

Pito-hanke toteutettiin omassa työpisteessäni Kankaanpäässä, Knuutilassa, joka on matalan kynnyksen työpaja. Knuutila - matalankynnyksen työpaja tarjoaa kuntouttavaa työtoimintaa päivittäin 10–18 asiakkaalle heidän oman aktivointisuunnitelmansa mukaan. Asiakkaat ovat yhtenä–viitenä päivänä viikossa vähintään neljä tuntia työtoiminnassa. Knuutilassa keskitytään arkirytmien, ravitsemuksen, terveyden, sosiaalisten taitojen ja muiden hyvinvointia ja työkuntoa lisäävien seikkojen parantamiseen. Työt ja muut ohjaavat toimenpiteet sovitetaan osallistujan sen hetkisten voimavarojen, kykyjen ja motivaation mukaan. Matalan kynnyksen työpaja toimii osana työhön kuntoutumisprosessia vahvistaen arjenhallintataitoja. Tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä ja ylläpitää työkykyä ja mahdollistaa mielekäs vaihtoehto työttömyydelle, kunnes oma työkykyisyys vastaa työelämän vaatimuksia.

Pito-hankkeen toteutukseen osallistui hankehenkilöstön lisäksi moniammatillinen yhteistyöverkosto. Yhteistyöverkosto on koostunut PoSa:n aikuisterveydenhuollon ja aikuissosiaalityön, Satakunnan TE-toimiston Kankaanpään toimipaikan, Kankaanpään A-klinikan, Kankaanpään kaupungin ja Karvian kunnan edustajista. Lisäksi toimintaan on osallistunut Kankaanpään seurakunnan diakoniatyö. Hankehenkilöstö sekä edellä mainittujen organisaatioiden edustajat ovat osallistuneet hankkeessa toteutettujen teema- ja toimintaryhmien suunnitteluun ja toteuttamiseen, kohderyhmäläisten yksilölliseen ohjaukseen ja neuvontaan sekä matalan kynnyksen työpajatoiminnan ja hankkeen sisällölliseen kehittämiseen. Hankehenkilöstö koordinoi viranomaisyhteistyötä aikatauluttamalla viranomaiskäynnit työpajalla osana hankkeen toimintaa, varmistaen näin osallistujille tarvit-

tavien palvelujen kohdentamisen. Tämän toiminnan myötä Jalkautuva Viranomaisyhteistyömalli (JaVi) on kehittynyt osaksi matalan kynnyksen työpajatoimintaa. Malli helpotti kohderyhmäläisten ja viranomaisten yhteistyötä ja varmisti kohderyhmäläisille tarvittavien palvelujen saannin. Hankkeen rooli moniammatillisessa yhteistyössä on ollut tarjota toiminnallinen ja yhteisöllinen keskus, jossa osallistujien tarpeidenmukaisia muita palveluja voidaan toteuttaa yhdistettynä työpajatoimintaan. Matalan kynnyksen työpajatoiminta yksilö- ja ryhmäohjauksiin mukaan lukien JaVi-toiminta koetaan tarpeelliseksi ja työllisyyttä edistäväksi toimenpiteeksi. (Pito-hanke 2013.)

Hankkeessa toteutettiin tehostettua palveluohjausta, jonka avulla pyrittiin rakentamaan kohderyhmäläisten työllistymisen polkua uudelleen. Yksilö- ja ryhmäkeskusteluissa käytiin läpi omaa elämää, oman elämänkaaren kautta. Ohjauksen ja tuen avulla edistettiin myös voimaantumista ja uudelleen oman identiteetin rakentamista, oman elämän jäsentämistä, tulevaisuudensuunnittelua ja itsensä toimijana-roolin lisäämistä. Tarkoituksena oli panostaa asiakkaan omiin voimavaroihin, jotta pystyimme tukemaan asiakasta kohti hänen tavoitettaan. Lisäksi kokonaisvaltaisella elämänhallinnan tunteella on merkitystä työllistymiselle. Kohderyhmäläisillä oli mahdollisuus käyttää myös psykologin palveluita tarpeen mukaan.

Usein pitkäaikaistyöttömillä haasteet ovat moninaiset. Heidän auttamisekseen tarvitaan verkostoyhteistyötä, jotta palvelut voidaan kohdentaa oikein. Tarkoituksena on kartoittaa asiakkaan tarvitsemat palvelut ja saattaa hänet näiden palveluiden piiriin. On mahdollista, että hankeaika ei riitä kaikkien asiakkaiden työllistymisen ratkaisemiseen, koska kohderyhmäläisten palveluntarve on erilainen ja se muotoutuu yksilöllisen tarpeen mukaan.

Tehostetun palvelun avulla pyrimme löytämään yksilöllisen ratkaisun työllistymisen suhteen ja asiakkaiden voimaantumisen myötä voidaan vähitellen lähentyä kohti työelämän vaatimuksia. Toiminnan painopistettä siirretään enemmän työn tekemiseen ja työlle asetetaan selkeät tavoitteet. Yksilövalmennus ja uraohjaus tarjoavat tässä vaiheessa tukea työ-, opiskelu- tai työkokeilupaikan etsintään.

Työpajan sisällä henkilöt voivat siirtyä joustavasti portaalta toiselle, sekä suoraan avoimille työmarkkinoille omien voimavarojen karttuessa.

3 PITKÄAIKAISTYÖTTÖMÄN VOIMAANTUMINEN TAKAISIN TYÖMARKKINOILLE

3.1 Työttömyyden ja syrjäytymisen leima

Pitkäaikaistyöttömäksi henkilöksi on määritelty henkilö, joka on ollut yhtäjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä työnhakijana työvoimatoimistossa tai henkilö, joka on ollut useammassa työttömyysjaksossa yhteensä vähintään 12 kuukautta työttömänä työnhakijana ja joka työttömyyden kokonaisuuden perusteella on rinnastettavissa yhtäjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä olleeseen työnhakijaan (Työllisyyslaki 1987).

Työttömyys on suuri ja näkyvä ongelma, joten on surullista, että työttömät henkilöt kokevat olevansa näkymättömiä ja kuulumattomia tässä yhteiskunnassa (Liukko 2006, 102–103). Olemme puhuneet asiakkaiden kanssa melko paljon siitä, miten nopeasti ihminen alkaa itsekin uskoa siihen, että hänellä ei ole mitään virkaa tässä yhteiskunnassa eikä oikeutta puolustaa omia oikeuksiaan, koska hän on työtön.

Työttömyys aiheuttaa ihmiselle itsetunto-ongelmia, ahdistusta ja sosiaalisista verkostoista syrjäytymistä ja ihminen voi tuntea myös hyödyttömyyttä ja syyllisyyttä omasta työttömyydestään. Epäonnistumisen kokemukset lisäävät käsitystä itsestään epäonnistujana myös työelämän ulkopuolella. Työttömyyden pitkittyessä etäännyttään yhä kauemmaksi työelämästä ja paluu työllistymiseen vaikeutuu. Työttömyyden pitkittyminen merkitsee ajautumista erilaisten viranomaispäätösten verkostoon, jossa tunne oman elämän hallinnasta saattaa heikentyä. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2009, 55.)

Työttömyyteen sopeutuu vähitellen, varsinkin jos lähiympäristössä on työttömyyttä enemmänkin ympärillä. Ohjaustyössä tämä sopeutuminen näkyy niin, että avoimia työpaikkoja ei haeta oma-aloitteisesti. Alkuvaiheessa jäädessään työttömäksi, haetaan aktiivisesti töitä, mutta kun työtä ei ole löytynyt, lopetetaan työn-

haku ja sopeudutaan tilanteeseen. Näin ollen työttömyysturvasta tulee kansalaispalkka. (Tapaninen 2000, 25). Työttömät sopeuttavat myös kulunsa menojen mukaan ja he oppivat tulemaan vähemmällä toimeen. Vuosien saatossa he oppivat tulemaan toimeen työmarkkinatuella ja toimeentulotuella. Voi olla myös suuri taloudellinen riski ottaa vastaan osa-aikaista palkkatukityötä, koska se lopulta vaikuttaa eri tukien saantiin ja saattaa keikauttaa talouden sekaisin moneksi kuukaudeksi. (Makkonen 2007, 8.) Pitkäaikaistyöttömyys ja köyhyyden alueellinen kasautuminen ovat synnyttäneet vakavan syrjäytymisuhan monille ihmisille ja näiden ongelmien ratkaisemisessa tarvitaan perinteisen sosiaalityön menetelmien tilalle uudenlaisia sekä rakenteellisia että ennaltaehkäiseviä kuntouttavan sosiaalityön menetelmiä. Lähtökohtana pidetään asiakkaan kokonaistilanteen monipuolista huomioimista. (Salonen & Holma 2001, 55–56.)

Monesti työtön saa myös syrjäytyneen leiman. Syrjäytymisestä puhutaan silloin, kun ihmistä ja yhteisöä yhdistävät siteet heikkenevät. Ihminen joutuu syrjäytyessään normaalien sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle ja menettää tunteen elämänhallinnasta. Syrjäytymiselle on ominaista ongelmien päällekkäisyys ja kasautuminen. Syrjäytyminen johtuu voimavarojen ja resurssien puutteesta. Puuttuvat resurssit ovat aineellisia, psyykkisiä tai sosiaalisia. Ihminen saattaa olla kyvytön tunnistamaan ja hyödyntämään erilaisia oman elämän kannalta hyödyllisiä voimavaroja ja mahdollisuuksia ja näin hän saattaa tulla sokeaksi omalle toiminnalleen. (Kettunen ym. 2009, 54.)

Syrjäytyessään joutuu ulkopuolelle sosiaalisista suhteista ja mahdollisuudesta osallistua työhön, kulutukseen ja yhteisölliseen toimintaan. Sanalla ”syrjäytyminen” on negatiivinen vaikutus ihmiseen ja sitä tuleekin välttää huonon aikunsa vuoksi. (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 11.) Syrjäytymisen vastaista työtä ovat erilaiset toimenpiteet, jotka tuovat yhteiskunnan ulkopuolelle jääneitä ihmisiä takaisin yhteisöjen piiriin. Syrjäytymisen ennaltaehkäisevänä toimintana pyritään tunnistamaan syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä, joilla puututaan juuri niiden ihmisten elämään, jotka helposti ovat haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa. (Laine ym. 2010, 17.) Syrjäytymisen vastaisen työn ongelmat ovat monilta osin haasteellisia, vaikka oltaisiin yksimielisiä siitä, mikä on työn tavoite – hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, huono-osaisuuden poistaminen ja osallisuuden

lisääminen (Laine ym. 2010, 19). Tätä syrjäytymisen vastaista sosiaalityötä tulisi entistä enemmän kehittää ja ennaltaehkäistä esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa lisäämällä. Siinä tulee yhtenä tärkeänä osana mukaan yhteisöllisyys, joka vähentää syrjäytymistä. Yhteisöön kuuluminen on yhteiskunnassa elämisen perusta ja sillä estetään syrjäytymistä. Yhteisö muodostuu ihmisistä, joilla on jotain yhteistä: perhe, suku tai yhteinen kiinnostus tai kokemus, kuten samankaltainen elämäntilanne. Yhteisöllisyys ei rakennu pelkästään vuorovaikutuksen varaan, vaan myös merkitysten ja identiteetin etsimiseen. Yhteisöllisyyteen kuuluu osallisuuden, vaikuttamisen sekä voimaantumisen kokemukset yhteisön kautta. (Laine ym. 2010, 32–33.)

Knuutilassa keskitymme yhteisöllisyyden luomiseen vertaistuen ja osallisuuden kokemuksen jakamisella. Ohjaajat ovat koko ajan läsnä ja tavoitettavissa. Myös yhteiset ruoka- ja kahvihetket, yhteisöllisyyspäivät ja asiakkaiden mielipiteiden ja toiveiden huomioonottaminen lisäävät yhteisöllisyyttä sekä tunnetta kuulluksi tulemisesta. Asiakkaiden tukeminen ja kannustaminen omien mukavuusrajojen ylityksessä on tärkeää, jotta asiakas pääsee kohti tavoitettaan.

3.2 Pitkäaikaistyöttömän paluu kohti työelämää

Päästäkseen kohti omaa tavoitettaan, paluuta takaisin työelämään, pitää asiakkaalla itsellään olla motivaatio muutokseen. Meillä kaikilla on biologisia, psykologisia ja sosiaalisia tarpeita. Kun asetamme toiminnallemme tavoitteen, syntyy siitä motiivi, joka virittää toiminnan. Toiminta realisoituu konkreettisiin tavoitteisiin suuntautuneiden tekojen avulla ja pitkäjänteisellä työllä. (Salmela-Aro & Nurmi 2002, 189.) Motivaatio on tavoitteellista toimintaa, jonka mukaan suuntaamme elämänkulkuamme. Kokemukset muokkaavat tulevia suunnitelmia sekä käsityksiä itsestämme ja ympäristöstämme. Keskeistä on erilaisten tavoitteiden tai päämäärien asettaminen ja toteuttaminen. (Salmela-Aro & Nurmi 2002, 71.) Motivaation kannalta on tärkeää, että hyödynnämme voimavarojamme tavoitteeseen pääsemiseksi. Aktiivisen toiminnan myötä voimavarat kasvavat ja tässä kohtaa

ohjaajilta saatu palaute on merkittävä. Ohjaajien rooliin kuuluu rohkaista asiakasta kuulluksi tulemisessa ja tukea heitä tavoitteeseen pääsemiseksi. (Kettunen ym. 2009, 32–33.)

Itseymmärrys eli itsensä, voimavarojensa ja rajojensa tunteminen auttaa erilaisista tilanteista selviytymisessä. Erilaiset ylä- ja alamäet kuuluvat elämään, kuten myös niistä selviytyminenkin. Realistinen käsitys itsestä ja voimavaroista syntyy toiminnasta saadun palautteen pohjalta. Ympäristön ymmärtäminen ja sen kanssa toimivassa vuorovaikutuksessa oleminen edellyttää kykyä tulkita ympäristöä ja ohjata omaa toimintaansa tulkinnan mukaan. Elämän mielekkyys on yhteydessä ihmisen arvomaailmaan ja rooleihin. Mielekästä on sellainen elämä, jossa ihminen kokee voivansa toteuttaa omia arvojaan. (Kettunen ym. 2009, 49.)

Knuutilassa pyrimme muokkaamaan toimintaamme asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Tarkoituksemme on vahvistaa asiakkaan omia voimavaroja vuorovaikutuksellisesti yksilö- ja ryhmäkeskustelujen kautta. Harjoittelempa sosiaalisia tilanteita, tiimityötä ja oman mukavuusrajan ylittämistä tutussa ja turvallisessa ympäristössä.

Voimme omaksua tiedon ja ohjauksen avulla uusia ajattelu-, toiminta- ja tunnemalleja. Jotta myös asiakas kokisi ne omakseen, on niiden kosketettava hänen omia tunteitaan ja arvojaan. Näin ollen kukaan toinen ei voi asettaa tavoitteita toisen puolesta. Meidän täytyy kokea asiat ja tavoitteet itsellemme merkityksellisiksi ja arvokkaiksi. Sen kokemuksen kautta meillä on näkemys tavoitteen onnistumiseen ja motivaation syntymiseen. Tavoitteet eivät saa olla liian haastavia, jotta niihin on mahdollista päästä. (Kettunen ym. 2009, 32–33.) Päästyämme tavoitteellisella toiminnallamme tiettyyn rooliin tai sosiaaliseen asemaan, on sillä suuri vaikutus minäkäsityksellemme ja identiteettimme kehitykselle. (Salmela-Aro & Nurmi 2002, 61.)

Ylläpitääksemme identiteettiämme ja hyvinvoinnin kokemustamme pyrimme säilyttämään riittävän myönteisen ja ristiriidattoman kokemuksen itsestämme. Jos jokin sisäinen tai ulkoinen tekijä uhkaa minuutta, pyrimme palauttamaan minämme myönteiseksi ja ristiriidattomaksi. Tätä ilmiötä kutsutaan itsesäätelyksi,

joka on yhteydessä mielenterveyteen ja elämänhallintaan. Tarvitsemme joustavia ja monipuolisia itsesäätelyn keinoja, kyetäksemme toimimaan elämässämme ja sen muutostilanteissa. Psykososiaalinen toimintakyky liittyy vahvasti identiteettiimme. Identiteettiimme on sisäistettyä tietoa siitä, mitä käsityksiä ja toiveita muut kohdistavat minuun ja toisaalta tulkintaa siitä, mikä minussa on ainutlaatuista ja yksilöllistä suhteessa muihin. (Kettunen ym. 2009, 48–52.)

Salmela-Aron ja Nurmen (2002) mukaan pyrimme tavoitteellisella toiminnallamme suuntaamaan elämäntietoa. Vastaavasti toiminnastamme saatu palaute ja kokemukset muokkaavat tulevia suunnitelmiamme sekä käsitystä itses- tämme ja ympäristöstämme. Keskeistä toiminnassamme ovat erilaisten tavoitteiden tai päämäärien asettaminen ja toteuttaminen. Tavoitteemme ovat kontekstuaalisia, koska ne heijastavat ympäristömme odotuksia ja mahdollisuuksia ja tavoitteet ovat motivoivia, koska ne aktivoivat ja suuntaavat toimintaamme. Keskeistä tavoitteellisen toiminnan malleissa on myös vuorovaikutuksellisuus kehityskontekstin välillä. Tarkoituksenamme on suuntautua omien tavoitteidemme mukaisesti esimerkiksi työelämään tai koulutukseen ja vastaavasti sieltä saadut kokemukset vaikuttavat jatkossa motivaatioomme. Saatuaamme palautetta useista eri tilanteista, yrityksistä ja tapahtumista, alkaa motivaatorakenne vakiintua. Voimme esimerkiksi toistuvien positiivisten työelämäkokemusten myötä enemmän kiinnostua työelämästä. (Salmela-Aro & Nurmi 2002, 71.)

Voimaantuminen kohti takaisin työelämää on monen tekijän summa. Niemen ja Kotirannan (2008) mukaan empowering eli voimaantuminen on ollut viime vuosikymmeninä yksi monista suosituimmista iskusanoista. Sosiaalipolitiikan mukaan meitä halutaan voimaannuttaa toimijoina ja subjekteina tarjoamalla lisää palveluja ja tukea rakentamaan uudestaan elämäämme ja paluuta kohti työmarkkinoita. (Niemi & Kotiranta 2008, 197.) Siirtyminen työelämään on tärkeä vaihe elämässämme eikä sen onnistuminen ole yhdentekevää. Ansiotyö ei ole ainoastaan keskeinen osa elämäntietoa, vaan sillä on merkitystä myös sille, keitä olemme, kuinka elämme ja millainen hyvinvointimme on. Näin ollen työ määrittää myös identiteettiämme, mahdollistaa taloudellisen toimeentulomme ja vaikuttaa muillekin elämänalueille, kuten perheeseemme ja vapaa-aikaamme. Sillä on myös vaikutusta terveyteemme ja hyvinvointiimme. (Salmela-Aro & Nurmi 2002,

68–69.) Ihmisen voimaantuminen ilmenee ennen kaikkea parantuneena itsetuntona sekä kykynä asettaa ja saavuttaa päämääriä. Se näkyy myös oman elämän ja muutosprosessin hallinnan tunteena, samoin kuin toiveikkuutena tulevaisuutta kohtaan.

Työkyvyn kolme ulottuvuutta jaksaminen, hallinta ja osallisuus ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. On tärkeää, että nämä osa-alueet ovat tasapainossa ja otetaan huomioon, kun mietimme työkykyä. (Järvikoski & Härkäpää 2005, 117.) Itse yksilövalmentajana koen juuri tuon motivoinnin erittäin tärkeäksi tehtäväksi asiakkaan voimaantumisprosessissa. Se on haastavaa, mutta myös antoisaa. Asiakkaiden voimaantuminen kohti työelämää on pitkä polku ja muutoksen oikea-aikaisuus on tässä tärkeässä osassa. Asiakkaan täytyy olla 100 prosenttisesti valmis muutokseen, jotta se onnistuu. Työntekijän oma arvio asiakkaan työkyvystä ei yksin riitä, vaan sen pitää olla yhteinen päätös.

Työkyky on työllistymisen tärkein edellytys. Työkyky on laaja käsite niille kriteereille, jotka ovat olennaisia työhön osallistumisesta ja sen suoriutumisessa. Siihen ei kuulu pelkästään terveydentilaan liittyvät tekijät, vaan työkykyyn vaikuttavat myös elämäntilanne, voimavarat, osaaminen ja asenteet. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) sisältää kuntoutukseen liittyviä tavoitteita. Laissa mainitun aktivointisuunnitelman ja aktivointisuunnitelmassa sovittujen toimenpiteiden yhtenä tarkoituksena on lisätä työttömien työmarkkinavalmiuksia ja ohjata työttömiä tarvittaessa kuntouttaviin toimenpiteisiin. (Ala-Kauhaluoma, Keskitalo, Lindqvist & Parpo 2004, 155.)

3.3 Asiakslähtöisyys asiakkaan tukemisessa

Asiakslähtöisyys on aina prosessi, joka etenee asiakkaan tarpeen mukaan. Käytännön asiakastilanteet ovat hyvin vaihtelevia, samaan tilanteeseen asiakkaan kanssa ei enää ole paluuta siihen, mistä lähdettiin liikkeelle. Asiakkaan ja ohjaajan suhde on parhaimmillaan ihmisten välistä kohtaamista, keskustelu ete-

nee dialogisena ja reflektiivisenä prosessina, johon kumpikin osallistuu aktiivisesti. Asiakas ja ohjaaja yhdessä antavat tietoja käytettäväksi ja etsivät ratkaisuja tilanteisiin. Asiakassuhteessa sallitaan ja siedetään epävarmuutta, joka liittyy tavoitteisiin ja tietoon. Asiakaslähtöisyyden onnistuminen vaatii täydellisen luottamuksellisen suhteen ja työntekijän sitoutumisen. (Kokkola, Kiikala, Immonen & Sorsa 2002, 50–51.) Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisen kokonaisvaltainen hyvinvointi merkitsee tyytyväisyyttä ihmisenä olemiseen ja elämänlaatuun. (Järvikoski & Härkäpää 2005, 33.) Ohjaajien tehtävänä on tukea asiakasta löytämään ne tekijät, jotka vaikuttavat hänen elämänsä hyvinvointiin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon taustalla ovat yhteiskunnalliset arvot, joiden pohjalle rakentuvat myös hyvinvointipolitiikan tavoitteet. Keskeisin sosiaali- ja terveysalan lähtökohta on ihmisarvo, jokainen ihminen on ainutlaatuinen ja arvokas itsenään ja hänellä on oikeus kunnioittavaan kohteluun. Ihmisarvoon kuuluu ihmisyyden ainutkertainen kunnioittaminen sekä ajatus kaikille ihmisille kuuluvista perusoikeuksista eli ihmisoikeuksista. (Kettunen ym. 2009, 37.) Sosiaali- ja terveysalan kuntoutustyötä ohjaa sosiaali- ja terveysalan lakisäädökset. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta (812/2000), sisältää asiakkaan osallistumiseen, kohteluun ja oikeusturvaan liittyvät oikeudelliset periaatteet. Siinä painottuvat asiakaslähtöisyys, luottamuksellisuus ja asiakkaan itsemääräämisoikeus. Lain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakkuussuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Säännöksen tavoitteena on sosiaalihuollon asiakkaan kohtelussa toteuttaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ottamalla huomioon asiakkaan tarpeet, toivomukset ja mielipiteet sellaisina, kuin asiakas ne itse ilmaisee. (Sosiaaliportti i.a.)

3.4 Palveluohjaus asiakkaan voimaantumisprosessissa

Palveluohjaus on asiakaskeskeistä palvelutyötä, joka lähtee asiakkaan tarpeesta. Asiakkaalle koordinoidaan palvelukokonaisuus, josta hän valitsee itselleen tarvittavat vaihtoehdot ja näin saadaan asioiden hoito etenemään voimavarakeskeisesti. (Satka, Pohjola & Rajavaara 2003, 85–86.) Se on asiakkaan etua

korostavaa ja sitä tehdään asiakaslähtöisesti. Sillä tarkoitetaan sekä asiakastyön menetelmää, että palveluiden yhteensovittamista eri organisaatioiden tasolla. Onnistuakseen pitää työntekijän ja asiakkaan luoda luottamuksellinen vuorovaikutussuhde keskenään. Palveluohjauksen avulla kootaan palvelut asiakkaan tueksi ja pienennetään palvelujärjestelmän hajanaisuutta. Palveluohjauksen tavoitteena on tunnistaa asiakkaan yksilölliset tarpeet ja auttaa asiakasta löytämään tarvitsemansa palvelut ja tuki, tarkoituksena siirtyä tarjontakeskeisistä palveluista kysyntäkeskeisiin palveluihin. Palveluohjauksen keskeisin sisältö on neuvonta, koordinointi ja asianajo. Näihin liittyvät myös palveluntarpeen yksilöllinen arviointi, suunnittelu ja asiakkaan voimavarat huomioiva työote. (Hänninen 2007, 35.) Yksilöllisen palveluohjauksen lähtökohta on yksittäisen ihmisen elämäntilanne ja hänen tarvitsemiensa palveluiden määrittely ja niiden organisointi ja koordinointi. Tavoitteena on saada ihmisen eri toiminta-alueet kohtaamaan toisensa, sovittaa yhteen ja ajoittaa oikein yhteiskunnan palvelut tukemaan ihmisen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista tarvetta ja kuntoutumista. (Salonen & Holma 2001, 58.)

Määriteltäessä asiakkaan palveluntarvetta, tehdään hänelle yksilöllinen suunnitelma, jossa selvitetään millaisia tavoitteita asiakkailla itsellä on, mitkä ovat hänen suurimmat työllistymistä edistävät ja estävät tekijät sekä millainen hänen työkokemuksensa ja koulutuksensa on. Työvoimatoimiston työnhakusuunnitelmassa palvelutarve on määriteltynä. (Aho, Virjo, Tyni & Koponen 2005, 1.) Yksilöllisen työllistymistä tukevan palvelukokonaisuuden rakentuminen koostuu asiakaslähtöisyydestä, yksilöllisyydestä, ryhmän tarjoamasta vertaistuesta ja työkyvyn arvioinnista ja edistämisestä. Ohjaajan tehtävänä on auttaa asiakasta tämän tulevaisuuden suunnittelussa ja sen näkyväksi tekemisestä. Onnistumisen edellytys on asiakkaan oma tahto ja sitoutuminen tavoitteeseen. Asiakkaalla on oltava selkeä kuva siitä, mihin hän sitoutuu, mitä häneltä edellytetään ja mitä hänelle tarjotaan. (Salonen & Holma 2001, 61–62.)

Aikuissosiaalityön työmenetelmänä käytetään kuntouttavaa sosiaalityötä, jossa toimitaan asiakasta voimaannuttavalla ja valtaistavalla tavalla. Sen tulee perustua asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin ja siihen sosiaaliseen kontekstiin, jossa asiakas elää. Psykososiaalisella työskentelyllä pyritään voimaannuttavaan ja valtaistavaan sekä tarvelähtöiseen ajatteluun asiakaslähtöisesti. Palveluohjauksen

avulla työntekijä kiinnittyy vastuullisesti, intensiivisesti ja pitkäjänteisesti kuntoutumiseen asiakkaan kanssa siten, että hän tukee asiakasta erilaisten palvelujen parissa ja toimenpiteiden aikana sekä huolehtii siitä, että ne liittyvät osaksi voimaantumista. Moniammatillisen verkostotyön tarkoituksena on asiakkaan sosiaalisten verkostojen, palvelujärjestelmän ja yhteiskunnan verkostojen yhdistäminen asiakkaan elämänhallintaan liittyvien tekijöiden hyödyntämiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Kuntouttava sosiaalityö i.a.)

Hännisen (2007) raportin mukaan niissä hankkeissa, joissa palveluohjausta on kokeiltu, kehitetty tai se on otettu käyttöön pysyvästi, asiakkaat ovat hyötäneet siitä. Palveluohjaus on lisännyt heidän hyvinvointiaan fyysisellä, sosiaalisella ja emotionaalaisella tasolla. Näyttöä on myös siitä, että monisäikeinen työote auttamistyössä tuottaa parempaa elämänlaatua myös työntekijöille. Yhdessäkään arviointitutkimuksessa ei ole mainittu, että palveluohjaus olisi tuottanut negatiivisia tuloksia.

Haastavissa elämäntilanteissa olevien auttaminen edellyttää hyvää palveluohjausta, joka muodostuu toimivasta moniammatillisesta verkostoyhteistyöstä, jossa toimijat voivat luottaa toisiinsa ja työ tehdään asiakkaan tarpeista lähtien. (Särkelä, Vuorinen & Peltosalmi 2005, 90.) Tällaisessa ohjaustyössä ohjaajan ihmiskäsitys vaikuttaa suuresti siihen, miten hän suhtautuu asiakkaaseen, mitä asioita pitää tärkeänä ja mihin kiinnittää huomiota. Sosiaali- ja terveysalalla holistinen eli kokonaisvaltainen ihmiskäsitys on usein työn lähtökohta. Ihminen nähdään fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena kokonaisuutena. (Kettunen ym. 2009, 36.)

Kuntouttava työtoiminta on aktiivista sosiaalipolitiikkaa, jonka tarkoituksena on osallisuuden ja voimaantumisen lisääminen. Kuntouttava työtoiminta on kuntien väline aktiivisen sosiaalipolitiikan toteuttamisessa. Se on kunnan järjestämää laakisääteistä toimintaa pitkäaikaistyöttömille. Tavoitteena on parantaa asiakkaiden työ- ja toimintakykyä ja edistää osallistumista työ- ja elinkeinohallinnon toimenpiteisiin. Kuntouttavan työtoiminnan pääpaino on sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Sillä on myönteisiä vaikutuksia asiakkaiden yhteisöllisyyden ja osallistumisen kokemuksiin. Lisäksi se parantaa pitkäaikaistyöttömien arjessa selviytymistä ja lisää sosiaalisia suhteita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Kaventaja i.a.)

Kuntien aikuissosiaalityö ja työvoimaviranomaiset tekevät yhteistyötä edistääkseen pitkäaikaistyöttömien asiakkaidensa työllistymistä. Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) tarkoituksena on löytää jatkopolku kohti työelämää. Asiakkaalle tehdään aktivointisuunnitelma, joka voi sisältää työllistymistä edistävien palvelujen ohella sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja. (Järvikoski & Härkäpää 2005, 60–61.) Työllistymistä tukevalla ohjauksella pyritään tukemaan asiakasta tiedostamaan osaamistaan ja voimavarojaan ja suuntaamaan niitä tavoitteisiinsa mahdollisimman itsenäisesti. Työskentelyn tavoitteena on asiakkaan päätöksentekoon ja toimintaan suuntautuvan voiman lisääminen. Ohjauksen ja sosiaalisen tuen avulla pyritään tukemaan asiakkaan kehittymistä oman toimintansa subjektiksi, joka suunnittelee omaa elämäänsä ja sen hallintaa. Ohjauksen avulla pyritään myös saamaan aikaan asennemuutoksia esimerkiksi suhteessa työelämään lisäämällä itsetuntemusta, luomalla toiminta- valmiuksia ja tiedostamalla omia toimintamahdollisuuksia. (Salonen & Holma 2001, 57–58.) Ryhmätoiminnan tarkoitus on pyrkiä aktivoimaan yksilön osallistumista sekä parantamaan elämänhallintaa. Ihmisen sosiaalista olemusta käytetään yksilön, ryhmän, yhteisön ja yhteiskunnallisten asioiden myös ongelmien ratkaisuun. Tavoitteena on saada vertaistukea ja uusia sosiaalisia kontakteja muista ryhmäläisistä. Ryhmien luova ja toiminnallinen työskentelytapa voi myös voimavaraistaa ryhmää. Ryhmätoiminta tyydyttää asiakkaiden yhdessä olemisen ja yhteisöllisyyden tarpeita, sosiaalista ja henkistä osallisuutta sekä lisää sosiaalisia ja henkisiä voimavaroja. (Saurama, Kangas & Jouttimäki 2011, 93–94.)

Kehittämistyötä tulisi kuitenkin jatkaa, jotta palveluohjaus ei toteutuisi vain hankkeina, mikä tarkoittaa sitä, että palveluohjaus olisi vain joidenkin saatavilla ja vain jonkin aikaa. Tutkimusten mukaan palveluohjaus nähdään tarpeellisena, joten olisi tärkeää saada se kirjattua osaksi aktiivista sosiaalipolitiikkaa. (Hänninen 2007, 36.) Olemmekin paljon omassa työyhteisössämme pohtineet, että miten saada hyvä toimintamalli elämään. Vuoden 2014 alusta hankkeen päätyttyä,

meillä on kehitteillä ryhmätoiminta- ja palveluohjausmalli koskemaan koko asiakuntaamme nimenomaan Pito-hankkeesta saamamme palautteen ja kokemuksen perusteella. Valtissa on toteutettu asiakaslähtöistä palveluohjausta jo ennen Pito-hankettakin, mutta hankkeesta saatujen kokemusten perusteella palveluohjausta kehitetään vielä enemmän asiakkaiden tarpeiden mukaan. Asiakkaalla saattaa olla monia haasteita elämässään ja monella on sosiaalisten tilanteiden pelkoa. He tarvitsevat nimenomaan rinnalla kulkijaa, tukijaa ja ihmistä, joka uskoo heihin ja auttaa heitä löytämään uusia näkökulmia omaan elämäänsä.

Vaatii motivoivaa, pitkäjänteistä ja luotettavaa vuorovaikutussuhdetta, jotta asiakas löytää elämälleen uuden suunnan ja voidaan rakentaa silta asiakkaan tavoitteiden ja palveluntuottajien tukitoimenpiteiden välille. Asiakkaiden, joilla on vaikeuksia elämänhallinnassa sekä useiden eri palvelujen tarvetta, on vaikeaa sitoutua pitkäjänteiseen ja säännölliseen työskentelyyn, mutta toisaalta juuri tarvetta elämän kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Juuri he hyötyvät palveluohjauksesta kaikkein eniten.

Palveluohjauksen tavoitteena on aina asiakkaan elämänlaadun parantuminen. Sillä tavoitellaan myös asiakkaan voimavarojen hyödyntämistä hänen elämänsä haastekohdissa. Palveluohjauksen asiakkaalla on usein vaikeuksia elämänhallinnassa, minkä vuoksi tarve palveluohjaukselle on syntynyt. Palveluohjauksella autetaan asiakasta ottamaan käyttöön niitä hänessä olevia kykyjä, taitoja ja voimavaroja, jotka ovat saattaneet korvautua negatiivisilla toimintamalleilla, esimerkiksi pitkään jatkuneen päihteiden käytön seurauksena tai joista asiakas ei itse ole tietoinen. Palveluohjauksella tavoitellaan asiakkaan ajattelussa ja toiminnassa tapahtuvaa muutosta, jonka myötä hän oppii luottamaan omaan kykyynsä toimia aikaisemmin haastavalta tuntuneiden asioiden parissa. Moniongelmaisiksi miellettyillä asiakkailla on usein ongelmia, joita he eivät pysty itse ratkaisemaan. Asiakkaan ongelmat eivät aina välttämättä johdu asiakkaasta itsestään. Asiakas on voinut olla vuosia erilaisten palveluiden piirissä saamatta kuitenkaan omien tavoitteidensa ja tarpeidensa mukaista apua ja on sen vuoksi syrjäytynyt palveluiden väliin tai niiden ulkopuolelle. Syyllisyyden tunteet ja kyvyttömyys vastata yhteiskunnan vaatimuksiin voivatkin omalta osaltaan lisätä asiakkaan syrjäytymistä. (Suomen palveluohjausyhdistys ry 2011.)

Sosiaalisella tuella on iso merkitys voimaantumisen kannalta. Siinä on kyse kokonaisuudesta, johon sisältyy kokemus johonkin kuulumisesta sekä luottamus siitä, että tarvittaessa saa apua. Tämän tuen puuttuessa on todettu olevan merkittävä riski hyvinvoinnille ja terveydelle. Kun omat voimavarat ovat vähissä, kasvaa sosiaalisen tuen merkitys suureksi. Asiakkaan hyvinvointiin tähtääviä ratkaisuja tehdään yhteiskunnan joka tasolla. Eniten kuitenkin vaikeissa elämäntilanteissa olevien ihmisten tukemiseen tarvitaan pitkäkestoista, osallistavaa ja uusia mahdollisuuksia tuovaa tukea. (Särkelä ym. 2005, 16–17.)

3.5 Aikaisempia tutkimuksia

Pitkäaikaistyöttömyyttä ja palveluohjausta on tutkittu paljon viime vuosina. Eri-alaisten projektien kautta on haettu uusia toimintamalleja pitkäaikaistyöttömien voimaantumiseksi takaisin työmarkkinoille. Tutkimusten mukaan tällaiset palvelut on todettu tarpeelliseksi ja niistä on koettu olevan hyötyä ihmisen voimaantumiseksi. Työllistymisen kannalta palvelut ja tulokset jäävät vähäisiksi, koska siitä ei tule kunnille rahallista hyötyä, vaan ne saattavat jopa lisätä esimerkiksi terveydenhuollon kuluja. Valitettavasti toimintamallit eivät aina jää kuntien ”työkaluiksi” hankkeiden päätyttyä, koska se lisäisi kuntien rahallista panostusta esimerkiksi työntekijäkuluissa. Pitkällä aikavälillä tämä satsaus kannattaisi, koska kokonaisvaltainen työkyvyn kartoitus ja kohennus auttaisi asiakasta kuntoutumaan takaisin työelämään pienin askelin.

Kansaneläkelaitoksen, Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Työministeriön yhdessä toteuttaman Kipinä-kuntoutuskokeilun arviointiraportin mukaan, tulokset olivat rohkaisevia kuntoutujan motivoinnin, toimintakykyyn vaikuttamisen, arjessa selviytymisen ja tukemisen kannalta, mutta vaatimattomampia työelämään sijoittumisen ja koulutukseen suuntautumisen osalta. Kipinä kuntoutuskokeilu oli suunnattu pitkäaikaistyöttömille, jotka tarvitsivat kuntoutusta ennen osallistumistaan työvoimatoimiston ensisijaisiin tai kuntouttavaan työtoimintaan. (Laine ym. 2010, 311).

Minna Suoknuuti (2013) tutki pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan aloittamista Syty! -ryhmätoiminnalla. Tärkeiksi tekijöiksi tässä tutkimuksessa nousivat toimintakyvyn mukaiset tavoitteet, ohjaajilta saatu tuki ja ohjaus sekä näiden mahdollistama hyvä ryhmähenki ja vertaistuki. Samansuuntaisia johtopäätöksiä nousee esiin myös Sirpa Tervon pro gradu-tutkielmassa (2012), jossa hän tutki kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia 17–29-vuotiaan kainuulaisen nuoren elämässä, nuoren oman henkilökohtaisen kokemuksen ja kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien näkökulmasta. Tervo totesi mielekkään tekemisen yhdessä toisten kanssa sekä ohjaajilta saadun tuen ja ohjauksen olevan tärkeässä roolissa. Lisäksi tässä tutkimuksessa korostui se, että tavoitteen on oltava yksilöllinen ja lähteä nuoresta itsestään. Muuten se ei tule onnistumaan tai se jopa syrjäyttää nuoren.

Palveluohjauksen kehittämistä työntekijöiden näkökulmasta on tutkinut Argillander Jaana (2006) opinnäytetyössään Wirettä työttömien palveluohjaukseen. Tutkimuksen tulosten mukaan tarvitaan varhaista puuttumista asiakkaan tilanteeseen, palvelutarpeen parempaa tunnistamista, ohjaamisen oikea-aikaisuutta ja priorisointia. Siinä korostui myös asiakkaan tilanteen seuranta ja asiakkaan jatkopolun turvaaminen pidettiin tärkeänä. Tulokset selventävät palveluohjausprosessin painopistealueita ja ne vahvistivat aiempia tutkimuksia työttömien palveluohjauksen toimivista elementeistä.

Luhtaselan (2009) sosiaalityön lisensiaattitutkimuksessa kartoitettiin, miten osallisuus rakentuu kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkaiden kokemana. Siinä tutkittiin, miten kuntouttava työtoiminta kuntouttaa ja aktivoi siihen osallistujia, mitä merkityksiä he antavat toiminnalle ja millaisia osallisuuden kokemuksia he ovat siihen osallistuessaan saaneet. Tutkimustulosten perusteella kuntouttava työtoiminta rytmitti arkea, työnteko koettiin mielekkääksi, työyhteisön tuki oli tärkeää, työnteko lisäsi osaamisen tunnetta, ylläpitokorvaus läsnäolopäiviltä kohensi hieinan elintasoja ja osallistujan kokemus oman elämänsä aktiivisena toimijana kasvoi. Toisaalta asiakkaat kokivat työntekijätaholta vallankäyttöä aktivointitilanteissa. Kuulluksi tulemisen ja itsemäärämisoikeuden tunne ei aina toteutunut.

Kun asiakas saa esimerkiksi valita työtehtävänsä sisällön, niin osallisuuden kokemus pääsee toteutumaan.

Tässäkin tutkimuksessa tuli esille se, että kuntouttavasta työtoiminnasta siirtyminen suoraan työmarkkinoille on vaikeaa, koska kuntouttava työtoiminta ei täysin poista työllistymisen esteitä. Työmarkkinoille tulisi luoda rakenteita, jotka motivoisivat ja aktivoisivat työvoiman kysyntäsektoria palkkaamaan vaikeasti työllistyviä henkilöitä töihin.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusmenetelmänä kvalitatiivinen tutkimus

Valitsin tutkimukseeni kvalitatiivisen tutkimuksen, koska tarkoituksena oli saada selville Pito-hankkeeseen osallistuvien kokemuksia hankkeen toteutuksesta. Painotuksena oli saada asiakkaan oma ääni kuuluviin ja teoria pohjautui aineiston tulkintaan ja ajatteluun. Tutkimus toteutettiin objektiivisesti siten, ettei tutkija sekoittanut omia asenteitaan ja arvostuksiaan tutkimuskohteeseen. Tarkoituksena oli ymmärtää haastateltavan näkökulmia ja ilmaisuja vuorovaikutuksellisessa keskustelussa. Aineistoa kerättiin haastattelun keinoin, joten tutkimukseen osallistuvien määrällä ei ollut niin suurta merkitystä kuin laadulla, jolloin pienemmälläkin otoksella voidaan saada objektiivisia tuloksia.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan lähtökohdiana on todellisen elämän kuvaus, jossa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään yleensä suppeaan määrään tapauksia, jopa yksi tapaus riittää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 191–192.) Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on tutkijalleen samalla oppimisprosessi, jossa tutkija kehittyi ja reflektoi omaa tietoisuuttaan tutkittavasta ilmiöstä. On tärkeää rajata aihepiiri, jotta tutkimuksen tarkoituksenmukaisuus säilyy, eikä jää liian hajanaiseksi. (Aaltola & Valli 2001, 68–71). Tutkimukseen osallistuvien erilaiset tai samankaltaiset havainnot ovat johtolankoja tutkimuksen etenemiseen; mistä jokin asia johtuu tai miten sen saa ymmärrettäväksi. Jokainen tutkittava on ainutlaatuinen ja moninainen, jonka vuoksi tutkijan on tärkeää luokitella ja pelkistää havainnot saadakseen tutkimuskysymyksiinsä vastaukset. Kun tutkimuskysymyksiin on saatu vastaukset tuotetun haastattelumateriaalin pohjalta, tekee tutkija oman merkitystulkinnan tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 2011, 41–43.)

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.) Laadullisessa tutkimuksessa käytetään lomake-, teema- ja syvähaastattelua. Näillä pyritään tutkimaan erilaisia ilmiöitä ja hakemaan vastauksia ongelmiin. Lomakehaastattelu on yleensä strukturoitu eli tavoitteena on saada vastaus jokaiseen kysymykseen määriteltyjen vaihtoehtojen sisällä ja haastatelijan määräämässä järjestyksessä.

Aineiston hankinnassa suositaan metodeja, joissa tutkittavien omat näkökulmat tulevat esille. Tällaisia metodeja ovat muun muassa teemahaastattelu, ryhmähaastattelu ja osallistuva havainnointi. Tässä tutkimuksessa haastattelutilanteessa ja tiedonkeruussa tutkija luotti omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa. Tarkoituksena oli aineiston moninainen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Tutkittava viiden hengen kohderyhmä valittiin sattumanvaraisesti koko Pito-hankkeen kohderyhmästä, tapauksia käsiteltiin ainutlaatuisina ja aineistoa tulkittiin sen mukaan, mikä tarkoittaa, että tutkija ei määrää mikä on tärkeää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 191–192, 204–209.) Kvalitatiivinen tutkimus koostuu haastateltavien omista kokemuksista ja näkemyksistä, joista tutkija kerää oleellisen, tarvitsemansa tiedon tutkimukseensa. Tärkeää on purkaa haastattelut juuri sellaisenaan kuin ne on kerrottu, riippumatta siitä, miten paljon tietoa tutkimukseen käytetään. (Alasuutari 2011, 86–87.)

Saatuani tiedot haastateltavista, otin heihin yhteyttä puhelimitse ja sähköpostin välityksellä. Olin heille kaikille tuttu ennestään, joten minun oli helppo lähestyä heitä. Kerroin opiskeluistani ja opinnäytetyön aiheestani sekä siitä, että heidän henkilöllisyytensä ei missään vaiheessa tulisi ilmi. Lisäksi korostin vapaaehtoisuutta osallistua haastatteluun. Kävimme sähköpostin välityksellä keskustelua kahden haastateltavan kanssa useampaan otteeseen, jotta sain vastaukset haluamiini kysymyksiin.

4.2 Tutkimuskysymykset ja kohderyhmä

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan suomalaisten hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn on arvioitu parantuneen. Väestöryhmien väliset erot ovat kuitenkin kasvaneet. Heikomman koulutuksen omaavat ja pienituloisten ihmisten hyvinvointi on parantunut hitaammin. Ongelmatilanteet ovat kasautuneet selvästi enemmän pienituloisille, kun taas suurituloisemmat kokevat hyvinvointinsa olevan parempi. Pitkäaikaistyöttömät kokevat eniten taloudellisia vaikeuksia. Pitkäaikaistyöttömien, mielenterveys-, päihde- ja huumeongelmaisten tilanne on edelleen huono. Myös TE-toimistot ja sosiaalitoimi kokevat tukensa riittämättömäksi pitkäaikaistyöttömille. (Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma 2004–2007.)

Osa näistä ongelmista on jäänyt pysyviksi. Palveluntarjoajat kokevat riittämättömyyttä monimuotoisten ongelmien vastaamisessa. Ongelmien ennaltaehkäisy olisi edullisinta ja parasta. (Sosiaalibarometri 2005). Hoitotakuun on pelätty vievän voimavarat terveyden edistämisestä ja ennaltaehkäisevältä työltä. Nimenomaan puhuttaessa pitkäaikaistyöttömien kuntoutumisesta takaisin työelämään tarvittaisiin terveyttä edistävää toimintaa sekä ennaltaehkäisevää työtä. (Terveysbarometri 2005).

Lähdin kartoittamaan auttaako tällainen yksilöllinen, tehostettu palveluohjaus asiakasta pääsemään tavoitteeseensa ja löytämään jatkopolkunsaa. En tarvinnut kirjallista lupaa työhöni työpaikaltani, mutta kaikilta haastateltaviltani pyysin suostumuksen lomakkeella (Liite 2.), jossa olin kertonut, että he eivät ole tunnistettavissa opinnäytetyöstä, eikä heidän henkilöllisyyttään mainita missään vaiheessa. Pito-hankkeeseen osallistui yhteensä 40 kohderyhmäläistä. Yksi ryhmä kokoon-tui noin kolmen kuukauden ajan ja siinä oli kerrallaan 7–10 kohderyhmäläistä. Oli hyvin yksilöllistä kuinka pitkään kohderyhmäläinen oli hankkeessa mukana. Se riippui täysin hänen tavoitteestaan ja siitä kuinka nopeasti jatkopolku löytyi. Joillekin riitti vähemmän kuin kolme kuukautta ja joillekin koko hankeaika. Haastateltavien ikähaarukka oli 22–33 vuotta ja heistä kolme oli naisia ja kaksi miehiä. Kaikki olivat kuntouttavassa työtoiminnassa, neljä Valtissa ja yksi Tekevät ry:llä

kierrätyskeskuksessa. Jokainen oli kuntouttavassa työtoiminnassa oman aktiivisuunnitelmansa mukaisesti, jolloin työpäivien määrä ja työpäivän pituus oli yksilöllinen. Haastateltavista kaikki tekivät neljää–viittä päivää viikossa, vähintään neljä tuntia.

Opinnäytetyön tavoitteena oli viiden Pito-hankkeeseen osallistuneen henkilön haastatteluilla pyrkiä saamaan vastaus seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten haastateltavat ovat kokeneet osallistumisen ja asiakaslähtöisyyden toteutumisen Pito-hankkeessa?
2. Miten haastateltavien mielestä yksilö- ja ryhmätoimintaa tulisi kehittää?

Tutkimukseen osallistuvista otettiin satunnainen otanta, johon minulla heidän kuntoutusvalmentajanaan ja nyt tässä tilanteessa tutkijana ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa. He valikoituivat satunnaisesti koko ryhmästä. Halusin nimenomaan satunnaisotannan, jotta saisin laajemman näkökulman tutkimukseeni ja realistisemman kuvauksen hankkeen toteutuksesta. Tästä syystä kaksi haastattelua on tehty sähköpostin välityksellä, koska kyseiset asiakkaat olivat jo ehtineet päättää hankkeen ja siirtyneet toiselle paikkakunnalle opiskelemaan. Mietin tässä kohtaa, miten sähköpostihaastattelut onnistuisivat ja saisinko riittävästi vastauksia kysymyksiini. Keskustelin asiasta ohjaajani kanssa ja lopputuloksena päätin jatkaa alkuperäisen suunnitelman mukaan ja kysyisin tarkentavia kysymyksiä sähköpostilla lisää, jos vastausmateriaali jäisi niukaksi.

Kolmelle muulle soitin ja kysyin heidän halukkuuttaan haastatteluun. Kaksi suostui heti ja sovimme haastattelupäivänkin seuraavalle viikolle. Lisäksi lupasin toimittaa heille teemahaastattelurungon etukäteen, jotta he voivat rauhassa miettiä vastauksia. Kolmas ei suostunut haastatteluun heti, koska hänellä oli elämä siinä tilanteessa, ettei hän jaksanut keskittyä mihinkään ylimääräiseen. Sovimme, että otan häneen uudelleen yhteyttä muutaman viikon sisällä. Valitettavasti en saanut häntä haastateltavaksi myöhemminkään. Myöhemmässä vaiheessa totesin kui-

tenkin, että neljä haastateltavaa antaisi liian suppean tutkimusaineiston, joten pitäydyin alkuperäisessä suunnitelmassani ja pyysin vielä yhden haastateltavan lisää.

4.3 Teemahaastattelu aineiston keruumenetelmänä

Tutkimushaastattelulajiksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun, koska halusin nimenomaan asiakkaan äänen kuuluviin ja vastauksista apua työhöni tulevaisuudessakin. Haastattelut tein yksilöhaastatteluna, jotta haastattelutilanne olisi vapautunut ja luonteva. Teemahaastattelussa käytetään valmiiksi mietittyjä aiheita ja niihin liittyviä tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelussa pyritään löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin. Syvähaastattelussa taas käytetään avoimia kysymyksiä. Ainoastaan aihe, josta keskustellaan, on määritelty. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75–76.)

Tutkimushaastattelut eroavat toisistaan strukturointiasteen perusteella eli kuinka tarkat kysymykset ovat ja kuinka haastattelija voi määritellä tilanteen. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa asiakkaan ääni tulee kuuluviin. Tässä tutkimuksessa haastattelu kohdennettiin tiettyihin teemoihin, joissa asiakkaan omat tulkinnat asioista otettiin huomioon ja hän vastasi omin sanoin. Haastattelun aihepiirit, teema-alueet olivat kaikille samat. Siitä puuttui strukturoidulle haastattelulle tyypillisten kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta kuitenkin se ei ole yhtä vapaa kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48)

Teemahaastattelu sopi hyvin omaan tutkimukseeni, koska kaikki haastateltavani ovat olleet mukana Pito-hankkeessa ja heillä oli kaikilla sama tieto, mutta jokaisella oma kokemus sen toteutuksesta. Lisäksi olin itse hankkeessa mukana projektityöntekijänä, joten hankkeen tavoite ja tarkoitus oli itselleni tuttu ja olin lue- nut haastateltavien alkuhaastattelulomakkeet uudelleen. Näin minun oli helppo suunnitella teemat tutkimustani ajatellen. Valitsin teemahaastattelurungon (Liite 3.) siltä pohjalta, että saisin siitä mahdollisimman paljon tietoa tutkimuskysymyk- siini ja tietoa toiminnan kehittämiseen.

Valitsin tutkimukseeni puolistrukturoidun teemahaastattelun, koska halusin saada asiakkaan äänen kuuluviin ja halusin saada mahdollisimman paljon tietoa asiakkaan kokemuksista Pito-hankkeesta. Annoin asiakkaille etukäteen teeman aiheet, joiden pohjalta tein haastattelun. Näin he saivat aikaa miettiä vastauksiin. Toki haastattelutilanteessa jouduin avaamaan kysymyksiä lisää, koska kaikki asiakkaat eivät esimerkiksi tienneet mitä tarkoitin asiakaslähtöisyydellä tässä tilanteessa. Myös haastattelutilanteessa pystyin esittämään tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi pystyin havainnoimaan asiakkaiden vastauksista sen, miten vastaus sanottiin. Kaikki Pito-hankkeeseen osallistuvat täyttivät alkuhaastattelulomakkeen, jossa kysyttiin perustietoja osallistujasta. Lomakkeen kysymykset olivat selkeitä kysymyksiä, joihin oli helppo vastata eikä vastaaminen vienyt paljon aikaa. Kysymykset olivat pääsääntöisesti monivalintakysymyksiä, jotka koskivat ikää, sukupuolta, terveydentilaa, mielenterveystoimiston ja A-klinikan asiakkuutta sekä tietoja työttömyydestä ja työssäolosta. Alkuhaastattelulomakkeet täytettiin ryhmän alkaessa ja tutustuin niihin uudelleen ennen haastattelun alkua. (Liite 1.)

Haastattelin viittä kohderyhmäläistä tutkimukseeni, koska haastattelujen litte-roimiseen ja tulosten selvittämiseen piti myös varata riittävä aika. Lisäksi ajattelin, että tämä määrä haastateltavia riittää antamaan vastauksen haluamiini kysymyk-siin ja pystyn niistä saamaan riittävästi tietoa tutkimukseeni.

Kaksi haastateltavista olivat muuttaneet Kankaanpäästä toiselle paikkakunnalle, joten heille laitoin sähköpostia, jossa tiedustelin heidän halukkuuttaan osallistua opinnäytetyöni tutkimukseen. Kerroin sähköpostissa aiheen, josta teen opinnäy-tetyöni. He vastasivat muutaman päivän sisällä ja suostuivat haastatteluun. Lai-toin heille sähköpostilla teemahaastattelurungon ja suostumuslomakkeen. So-vimme, että heillä on aikaa vastata kysymyksiin kaksi viikkoa. Kävimme tuon kah-den viikon aikana sähköpostikeskustelua ja esitin vielä tarkentavia kysymyksiä haluamiini kohtiin. Kaksi vastauksista on siis tullut sähköpostin välityksellä.

Teemahaastattelussa kaikilla haastateltavilla on sama kokemus tietystä tilan-teesta eli tässä tutkimuksessa osallistumisesta Pito-hankkeeseen. Lisäksi olin itse mukana Pito-hankkeessa projektityöntekijänä, niin minulla oli tarvittava tieto tutkittavasta asiasta ja pystyin analysoimaan, mitkä teemat ovat tutkimuksen kan-nalta tärkeitä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.) Rakensin teemahaastattelun rungon

(Liite 3.) niin, että saisin siitä mahdollisimman realistiset vastaukset tutkimuskysymykseeni. Tärkeää oli myös se, että vastauksista tulee asiakkaan ääni kuuluviin ja tuloksia voidaan tulkita monella eri tapaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

Haastattelut toteutin omalla työpaikallani Knuutilassa, paikassa, jossa myös Pito-teemaryhmät toteutettiin. Paikka oli haastateltaville siis jo ennalta tuttu ja ajankohdiksi valitsin iltapäivät, jolloin aktiivinen asiakasaika Knuutilassa on päätynyt. Näin välttyttiin häiriötekijöiltä ja saatiin haastatteluille rauhallinen ympäristö. Knuutilan yläkerrassa on ryhmätilat, jossa voi rauhassa keskustella ilman häiriötekijöitä.

Haastattelujen alussa esitin toiveen haastattelun nauhoittamisesta, johon haastateltavat suostuivat. Haastattelut kestivät 45 – 60 minuuttia. Alkuvaiheessa haastattelun nauhoitus lisäsi jännitystä, koska varmistelin sitä, että puhe tallentuu nauhalle. Haastattelun edetessä jännitys kuitenkin jo laukesi. Tilanteen teki helpoksi myös se, että olimme toisillemme tuttuja. Nauhoituksen lopuksi vaihdoin vielä ajatuksia siitä, miltä haastattelu oli tuntunut. Korostin myös vielä sitä, että heidän henkilöllisyytensä ei tule missään vaiheessa esille.

Olin tässä vaiheessa litteroinut jo muiden haastattelut ja ajattelin, että haluaisin pitäytyä siinä alkuperäisessä suunnitelmassa ainakin viidestä haastateltavasta. Riittävän tutkimusaineiston saamiseksi halusin viidennen haastateltavan, joten satunnaisena otantana kohderyhmästä otettiin uusi haastateltava ja hän oli halukas osallistumaan tutkimukseen. Hän oli juuri päättänyt oman Pito-hankkeensa ja oli meillä asiakkaana edelleen, joten häneltäkin sain henkilökohtaisen haastattelun.

4.4 Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä

Sisällönanalyysi mahdollistaa tiettyjä käsitteellisiä liikkumavapauksia, mutta edellyttää tiettyjen rajoitteiden hyväksymistä. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on tiedon lisääminen.

Analysoinnilla luodaan selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkimuksesta. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto ensin palastellaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi. Näin aineistoa analysoidaan tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Sisällönanalyysin tarkoituksena on löytää tekstistä juuri se asia, johon mihin tutkimuksessa on haluttu vastaus. Siinä kuvataan litteroitujen haastattelujen sisältö sanallisesti eli aineistolähtöisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105–109.) Tutkimuksen tarkoitus oli tuottaa tietoa Pito-hankkeeseen osallistuvien kokemuksista ja kehittämisideoista, joten lähdin purkamaan aineistoa teemahaastattelun teemojen pohjalta. Aineiston analyysia tein koko tutkimusprosessin ajan. Jaottelin aineiston osiin teemojen mukaan, käsitteellistin ja koodasin uudelleen alaluokkiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä litteroitua tekstiä karsitaan siltä osin, mikä ei vaikuta tutkimustuloksiin. Itse kirjoitin haastattelut puhtaaksi sana sanalta. Lisäksi analyysin aloitusvaiheessa pitää määrittellä sisällönanalyysin analyysiyksikkö, joka voi olla esimerkiksi yksi sana tai lause. Käytin tässä sanoja. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–115.)

Litteroituani haastattelut sana sanalta, syntyi niistä tekstiä 3-6 sivun verran / haastattelu. Sähköpostihaastattelut olivat huomattavasti suppeampi aineistoltaan, noin 1 sivu / haastattelu. Niistäkin sain kyllä heille tärkeistä kokemuksista tarvittavan tiedon.

Luokittelin ensin teemojen mukaan jokaisen haastattelun ja alleviivasin kohdat paperista eri väreillä, analyysiyksikkönä käytin aina yhtä tai kahta sanaa; asiakaslähtöisyys sinisellä värillä, Pito-hankkeesta koettu hyöty ruskealla värillä, Pito-hankkeen toteutus keltaisella värillä ja yksilö- ja ryhmätoiminnan kehittäminen vihreällä värillä. Koodasin vastauksia väreillä ja luokittelin vastauksia teemojen aiheiden mukaan.

Tämän jälkeen luokittelin alaluokkiin osallisuuden kokemuksen, ohjaajien merkityksen, voimaantumisen kokemuksen, hengellisyyden, jalkautuva viranomaisyh-

teistyön, ryhmät ja niiden aiheet sekä kehittämisideat ryhmätoiminnalle. Kävin jälleen läpi haastatteluaineiston ja ryhmittelin eri värien vastaukset. Näin pystyin keräämään vastaukset litteroidusta tekstistä helpommin ja analysoimaan vastaukset tutkimukseni kannalta. Etsin aineistosta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Yhdistelin eri käsitteitä, jotta saisin vastaukset tutkimuskysymyksiini. Koska tutkimukseni on laadullinen tutkimus, perustuu aineiston sisällönanalyysi loogiseen päättelyyn ja omaan tulkintaani tutkimustuloksista. Pyrin kuitenkin olemaan lojjaali, jotta tutkimustulokset olisivat johdonmukaiset ja tutkittavan oma näkökulma tulisi esille. Aineiston analyysi oli ehkä hankalin ja aikaa vievin vaihe tutkimuksen tekemisessä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–115.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Kohderyhmäläiset ja heidän tavoitteensa

Pito-hankkeesta opinnäytetyöni tutkimukseeni valikoituneet viisi asiakasta olivat kaikki Satakunnan TE-toimiston asiakkaita. He kaikki kuuluivat kuntouttavan työtoiminnan piiriin, joten heille oli tehty aktivointisuunnitelma yhdessä TE-toimiston ja aikuissosiaalityön kanssa. Lisäksi TE-toimiston edustaja oli ohjannut nämä asiakkaat Pito-hankkeeseen ja heidän työnhakusuunnitelmaansa oli kirjattu osallistuminen hankkeeseen. Neljä heistä teki kuntouttavaa työtoimintaa Valtti-työpajan eri osastoilla. Viides haastateltava oli Tekevät ry:llä kierrätyskeskuksessa. Kaksi asiakasta oli muuttanut Kankaanpäästä pois jatkopolun löydyttyä, joten heidän kanssaan tein sähköpostihaastattelun. Kolmelta sain henkilökohtaisen haastattelun.

Haastateltavista kaksi oli miehiä ja kolme naisia, ikähaarukaltaan 21–33 vuotta. Jokaiselle oli tehty yksilöllinen työllistymissuunnitelma TE-toimistossa. Pito-hankkeen tarkoituksen ja tavoitteen mukaan meidän tehtävänäimme palveluntuottajana oli tukea ja ohjata asiakasta kohti jatkopolkua. Jokaisella oli oma tavoite. Joillakin se oli hyvinkin selkeä ja toisilla taas oli monia sellaisia vaihtoehtoja, joihin he tarvitsivat tietoa ja varmistusta enemmän. Kaikilla ei ollut työelämään tai koulutukseen siirtyminen ensisijaisena tavoitteena. Kaikilla peruskoulu oli suoritettu, yksi oli keskeyttänyt kaksi toisen asteen koulutusta, kahdella oli toisen asteen koulutus ja kahdella korkeakoulututkinto (AMK).

Tavoitteena heillä kaikilla oli selkeyttää omaa tulevaisuuden kuvaansa ja löytää oma jatkopolkunsaa. Kolmella tavoitteena oli myös sosiaalisten tilanteiden pelon voittaminen ja heillä oli myös mielenterveyslääkitys. Kolme haastateltavista löysi jatkopolkunsaa jatkokoulutukseen Pito-hankkeen aikana, yksi siirtyi työkokeiluun koulutustaan vastaavaan työhön ja yksi jatkaa edelleen Knuutilassa kuntoutta-

vassa työtoiminnassa. Hänkin on kuitenkin oman tuntemuksensa mukaan voimaantunut ja saanut lisää itsevarmuutta sekä lisännyt työtoimintapäiviä ja asettanut itselleen tavoitteita työelämää ajatellen.

5.2 Pito-hankkeesta koettu hyöty

Neljä viidestä haastateltavista koki arkirytmien ja elämänhallinnan saralta Pito-hankkeeseen osallistumisen tukevan heidän voimaantumistaan. He ovat kuntouttavassa työtoiminnassa Knuuttilassa aktivointisuunnitelman mukaisten sopimuspäivien mukaan.

Joo, en kyllä tiedä mitä tekisin, jos en olisi täällä. Voisin olla kotona enkä tekisi mitään, varmaan ryyppäisin, mitä joskus aikoinaan on ollutki, ..niinku joskus ennen.

Mä oon mieluusti tullu ja heränny tänne, et se ei oo ollu pakkopullaa. Ei aleta heti simputtaa, et sun pitää tehdä tätä ja tätä, et siin vaihees mul olis loppunu mielenkiinto.

Neljä viidestä koki myös itsetunnon ja oman identiteetin vahvistuneen hankkeen myötä. Yksi koki itsetuntonsa olevan hyvä, eikä kokenut tarvetta sen tukemiseen. Tärkeänä pidettiin ohjaajien merkitystä ja sitä, että heidän asioitaan hoidettiin luottamuksellisesti. Ohjaajien tuki ja kannustus oli tärkeässä roolissa. Usko ihmiseen ja hänen voimavaroihinsa. Yksilö- ja uraohjaus koettiin hyödylliseksi ohjausmuodoksi ja kaikki kokivat saaneensa tukea ja apua tavoitteisiinsa pääsemiseksi.

Teille voi puhua niinku kaikkee ja kaikista asioista, ei tarvi niinku jännittää yhtään, ku tulee puheille ja muutenki..

Olen saanut voimavaroja, ku olen täällä käynyt, mitä tosta nyt sanois...itseluottamuksen kasvua ja luottaa siihen, että pärjää.

Sain ehkäpä tarvittavan kannustuksen Pito-hankkeen ohjaajilta, jotta hain pääsykokeisiin.

Ohjaajien merkitys on yks tärkeimmistä, et jos et sä tuu ohjaajien kans toimeen niin miten sä voit viihtyä koko paikas.

Oon virkosampi, tuntee elävänsä ku on jotain tekemistä, niin ja on osa tätä yhteiskuntaa, ..näin on. Eikä päivä mee nukkumiseen.

Paremmiin voin kaikin puolin.

5.3 Pito-hankkeen toteutus

Pito-hankkeen ryhmien teemat oli rakennettu niin, että asiakkaiden tarpeet otettiin huomioon. Teemojen aiheina olivat ihmisen voimaantumiseen liittyvät aiheet, työelämän taidot ja terveys. Päävastuun ryhmien vetämisestä kantoivat psykologi ja uraohjaaja, lisäksi oli ulkopuolisia ryhmien vetäjiä, koska hankkeen yhtenä tavoitteena oli jalkautuvan viranomaisyhteistyön luominen osaksi työpajatoimintaa. mm. TE-toimiston edustaja, aikuissosiaalityön edustaja, terveydenhoitaja, A-klinikan työntekijä ja velkaneuvoja. Lisäksi oli yksilöohjausta ja – keskustelua aina tarpeen mukaan työtoiminnan ohella.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että palveluohjaus toteutettiin asiakaslähtöisesti ja heidän mielipiteensä ja toiveensa otettiin huomioon tavoitteita suunniteltaessa.

mulla on ollut ne omat tavoitteet, minkä mukaan on toimittu ja se auttaa, ku voi valita, haluaako sanoa jonkun asian vai ei, eli ei pakoteta mihinkään.

Kaikki haastateltavat kokivat tulleen kuulluksi ja että heitä kohdeltiin asiakaslähtöisesti.

Koin, että omia asioitani hoidettiin asiantuntevasti ja asiakas yksilönä kohdaten.

Älyttömän hyvin, ku mulle järjestettiin se koulukokeilupaiikka, et tämmöttiis, et oon niinku tosi tyytyväinen.

Osa (30 %) haastateltavista koki ryhmän aiheet turhiksi, jos ne eivät koskettaneet juuri omaa mielenkiintoa tai tarvetta ja osa koki, että ryhmissä ei syntynyt tarpeeksi keskustelua.

Ryhmäläisillä saatto olla omia huolia, ettei tiivistetty niin paljo, et tämmöttii, myös ikäerot vaikutti.

Yksi haastateltavista oli ryhmässä, jossa kohderyhmäläisiä otettiin non-stoppina mukaan. Hänen mielestään ryhmäytymistä ei päässyt syntymään ja ryhmähenki jäi tästä syystä vaillinaiseksi.

Ei se oikeen, ku tuli kesken uusia ryhmään.

Haastateltavien kokemukset osallisuudesta ja vertaistuesta jäivät hieman vajaksi, koska heidän mielestään ryhmäytymistä ei aina päässyt syntymään. Syynä tähän pidän sitä että, kohderyhmäläiset eivät välttämättä tunteneet toisiaan en-tuudestaan ja kaksi kertaa viikossa tapahtuva ryhmätoiminta n. kolmen kuukau-den ajan ei vielä saanut heitä "hitsautumaan yhteen".

Ehkä olisi voinut olla enemmän jotain ilmapiiriä vapauttavia ja ren-touttavia aloitus/tutustumisleikkejä.

Ryhmäläiset oli aika ujoja, eikä keskustelua päässyt syntymään.

Yhden mukaan hän oli kuitenkin saanut osallisuuden kokemuksia:

Ei se enää tunnu vaikealta osallistua, nyt on enemmän uskallusta.

Kaikki kuitenkin kokivat viikoittaisen liikuntatunnin olevan hyvä asia ja sitä olisi saanut olla enemmänkin. Liikunta lisääntyi kaikilla hankkeen myötä ja sen vaikutus fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen koettiin tärkeäksi.

Kaikkien haastateltavien mielestä liikunta koettiin parhaana ryhmätoimintana. Hienoa oli myös se, että siinä päästiin kokeilemaan sellaisia liikuntalajeja, jotka eivät ennestään olleet tuttuja.

Liikuntaryhmät oli kivoja, ku sai tutustua eri lajeihin.

Liikunta on ollut parasta niinku täällä, sitä saisi olla lisääki.

Jalkautuvan viranomaisyhteistyön kautta TE-toimiston, Aikuissosiaalityön, terveydenhoitajan ja A-klinikan vetämät ryhmät koettiin pääosin myönteisinä.

Varsinki tää päihdetyyppi, joka tuli selittää, et kerranki tuli asiallista tekstiä, ettei se ollut sitä tuputtamista. Aika moni kuunteli ja osallistui keskusteluun. Sit tää terveydenhoitaja, se ei ollut niinku saarnaamista pelkästään, vaan se lähti rakentavaan keskusteluun.

5.4 Ryhmätoiminnan kehittäminen

Haastateltavista kolme viidestä olisi halunnut enemmän toiminnallisia ryhmiä. Liikuntaryhmät olivat kaikkien mielestä tarpeellisia ja ne nousivat kaikista mielekkäimmiksi. Myös sitä pidettiin tärkeänä, että ryhmäkoot eivät nousisi liian isoiksi ja sama ryhmä kokoontuisi useamman kerran. Näin ryhmä tulisi tutuksi ja siinä uskallettaisiin enemmän osallistua ja sanoa omia mielipiteitä. Osallisuuden kokemus ja vertaistuki tulisi kaikille hyödyksi.

Mun mielestä ihmisten pitäisi vaan enemmän avautua tähän juttuun. Yritettäs katsoa asiaa vähän laajemmalla näkökulmalla ja tämmöttii näin.

Ehkä enemmän sellaisia toiminnallisia ryhmiä. ja avoimia keskusteluja

Jotta ryhmätoiminnassa päästään sille asetettuun tavoitteeseen ja saadaan siitä hyötyä, on tärkeää, että ryhmät toteutetaan asiakaslähtöisesti ja ne suunnitellaan hyvin etukäteen. Ryhmien pitäminen ryhmien vuoksi ei ole kenellekään hyödyksi.

Valmistun myös diakoniksi, joten halusin ottaa esille myös hengellisen osuuden. Lisäksi osa asiakkaistamme on myös diakoniatyöntekijöiden asiakkaita, joten dia-

koniatyö kuuluu mukaan moniammatilliseen verkostoyhteistyöhömmme. Diakonia-työntekijä on käynyt pitämässä jouluhartauksia Valtti-työpajan asiakkaille ja työntekijöille.

Teemahaastattelussa kysyin olisivatko haastateltavat kaivanneet esimerkiksi diakoniatyöntekijän luentoa, hartautta tai yleensäkin tietoa seurakunnan toiminnasta. Yksi viidestä olisi halunnut hengellisen osuuden.

Jaa-a, jotain semmosta hengellistä tai niinku ehkä, ei välttämättä hartautta, vaan sielunhoitoo, niistä omista fiiliksistä ja kaikista tämmösistä ja oppis paremmin elää ittensä kans, tietäs mikä on ittelle hyvää.

Loput olivat sitä mieltä, että eivät kokeneet sitä tarpeelliseksi. Yhden mukaan se olisi ollut jopa vaivaannuttavaa.

Ei tähän, se on niin henkilökohtanen asia.

Kaikki viisi haastateltavaa kokivat hyötyneensä Pito-hankkeesta kaiken kaikkiaan. Kolme viidestä pääsivät tavoitteeseensa sataprosenttisesti, kun jatkopolku toteutui. Yhden tavoite ei ollut vielä työelämä vaan omien voimavarojen ja itsetunnon lisääminen ja asteittainen työkuoron parantaminen. Hän jatkaa edelleen kuntouttavaa työtoimintaa Knuuttilassa ja hän koki voimaantuneensa ja työkuoronsa parantuneen eli hän pääsi tavoitteeseensa siltä osin ja hän lisäsi kuntouttavan työtoiminnan päiviä neljään päivään viikossa. Hän koki saaneensa itsetuntonsa parantumaan ja ajatuksena työelämään siirtyminen ei enää ole niin kaukainen.

Yhden tavoite vapaille työmarkkinoille siirtymiseen ei toteutunut, mutta hän pääsi sitä kuitenkin kokeilemaan työkokeilun kautta puoleksi vuodeksi. Hankkeen kautta kartoitettiin hänen työkuoroaan ja jaksamistaan työelämässä tekemällä täyttä työaika viitenä päivänä viikossa. Hänellä on mielenterveyden sairaus, joka vaatii säännöllistä lääkitystä, joten työkuoro ei välttämättä kestä tämän päivän hektisessä työelämässä. Hänkin kuitenkin koki hankkeen itselleen hyödyksi

ja itsetuntonsa parantuneen. Hän siirtyi takaisin kuntouttavaan työtoimintaan lyhyemmällä päivällä ja tulevaisuuden suunnitelmissa hänellä voi olla eläkepäätöksen hakeminen ja sitä kautta vajaakuntoisena työllistyminen. Tämän täytyy kuitenkin tapahtua asiakaslähtöisesti, sitten kun asiakas on itse siihen valmis.

Kolme viidestä lopettivat kuntouttavan työtoiminnan ja pääsivät pois pitkäaikais-työttömän statuksesta. Heistä tuli täysiaikaisia opiskelijoita, kaksi toiseen asteen koulutukseen ja yksi ammattikorkeakouluun.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimus tehtiin eettisesti haastateltavan ihmisarvoa kunnioittaen, niin että hänen yksityisyytensä ja anonyymiytensä säilyy. Korostin vielä haastattelutilanteessa vapaaehtoisuutta ja kerroin uudelleen opinnäytetyön aiheen, tarkoituksen ja tavoitteen ja korostin, että tutkimuksen valmistumisen jälkeen kaikki kerätty aineisto tuhotaan asianmukaisesti. Pysin kuvaamaan kaikki tutkimuksen vaiheet johdonmukaisesti ja totuudenmukaisesti. Suorilla lainauksilla vahvistin totuudenmukaisuutta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita, kuitenkin laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka kuvaus koko tutkimuksen kulusta. Tutkimuksen eteneminen kerrotaan kohta kohdalta, esimerkiksi haastateltavien, paikkojen ja eri tilanteiden kuvaukset monipuolisesti. Luotettavuutta tukeva tekijä on myös aineiston analyysin tarkka kuvaus ja luokittelujen perusteleminen, sekä kuvaus siitä, miksi tutkija on päätenyt kyseisiin luokitteluihin. Tulkittaessa tuloksia on tärkeää perustella, miten tutkija on päätenyt kyseisiin tuloksiin. Luotettavuutta lisäävät myös suorat haastatteluoitteet ja niiden erilaiset kommentit. Haastattelurungon tarkka suunnitelma lisää tutkimuksen laadukkuutta. On tärkeää miettiä etukäteen myös lisäkysymykset, jotta saataisiin tutkimuskysymyksiin tarkat vastaukset. Aineiston litterointi

mahdollisimman nopeasti haastattelun jälkeen lisää laadukkuutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.)

Olin mukana Pito-hankkeessa projektityöntekijänä, joten tiesin hankkeen tavoitteista ja siitä miten ne olivat toteutuneet. Mietin pitkään tutkimuskysymyksiä ja sitä mihin asioihin halusin teemahaastattelussa keskittyä. Ensimmäinen haastattelurunkoni oli liian laaja ja ohjaavalta opettajaltani sain rakentavaa palautetta miettiä kysymyksiä vielä syvemmin. Tutustuin teemahaastattelua käsittelevään kirjallisuuteen ja se auttoi minua hahmottamaan haastattelurungon uudelleen. Pystyin karsimaan teemat neljään aiheeseen. Lisäksi tein aiheesta apukysymyksiä, jotka auttoivat avaamaan teeman aihetta laajemmin. Luin myös haastateltavien alkuhaastattelulomakkeet etukäteen uudelleen, vaikka olin niihin jo tutustunut heidän aloittaessaan Pito-hankkeessa. Näin pystyin palauttamaan mieleeni kyseisen haastateltavan tavoitteen ja jatkosuunnitelman. Sähköpostihaastattelujen kohdalla mietin, että olisinko saanut luotettavimmat ja erilaiset vastaukset henkilökohtaisella haastattelulla. Kävimme kuitenkin sähköpostin välityksellä tarkentavaa keskustelua tuon kahden viikon aikana ja mielestäni sain realistiset vastaukset haluamiini kysymyksiin, vaikka ne olivatkin suppeammat kuin henkilökohtaiset haastattelut.

Haastattelut tein itse ja valmistauduin haastatteluun etukäteen varmistamalla digitaalisen nauhurin toimivuuden. Haastattelutilanteet olivat vapautuneita ja keskustelunomaisia. Litteroin haastattelut sanasta sanaan samana iltana, kun olin ne tehnyt, koska haastattelutilanteet olivat vielä näin tuoreessa muistissa ja pystyin palauttamaan mieleeni haastattelutilanteen. Tuloksia pyrin tulkitsemaan objektiivisesti, pelkästään haastateltavan näkökulmasta. Vaikka toimin heidän yksilövalmentajanaan koin, että he vastasivat kysymyksiin realistisesti. Luottamuksen kannalta koin sen jopa positiivisena asiana. Esille tuli myös paljon sellaisia asioita, joita emme aikaisemmin olleet ottaneet huomioon.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen tulosten perusteella on nähtävissä tekijöitä, jotka tukivat pitkäaikais-työttömien tavoitteisiin pääsemistä. Niidenkin haastateltavien osalta, joiden kokemukset Pito-hankkeesta jäivät vähäisiksi, löytyi positiivisia, haastateltavan omaan voimaantumiseen vaikuttavia tekijöitä, ja oma tavoite realisoitui paremmin.

Tutkimus osoitti, että Pito-hanke koettiin hyödyksi omien tavoitteiden selkiytymiseksi ja tavoitteeseen pääsemiseksi. Tärkeimmäksi hyödyksi koettiin ohjaajilta saatu tuki ja kannustus sekä ohjaajien esittämät erilaiset vaihtoehdot jatkopolon löytämiseksi. Ryhmätoiminta nähtiin kehitettävänä toimintana tulevaisuudelle. Tärkeimmäksi asiaksi itselleni nousi se, että asiakkaan voimaantumiseksi kohti työelämää tarvitaan aikaa ja asiakkaan oma halu muutokseen, niin että kaikki tapahtuu asiakaslähtöisesti. Lisäksi on tärkeää miettiä myös ryhmätoimintaa asiakaslähtöisesti; millaisia ryhmiä toivotaan, ryhmän koko, yhdistävät tekijät ja ohjaajan rooli. Valmistun kaksoistutkintoon eli sosionomiksi ja diakoniksi, joten halusin myös selvittää, olisivatko kohderyhmäläiset kaivanneet hengellistä osuutta esimerkiksi ryhmätoimintaan. Tulosten perusteella yksi viidestä olisi kaivannut lähinnä sielunhoidollista osuutta. Muut eivät nähneet sitä tarpeellisena tällaisessa hankkeessa.

Pito-hankkeen aikana ohjaajilta saatu tuki ja kannustus sekä monipuoliset mahdollisuudet tutustua erilaisiin työ- ja koulutusmahdollisuuksiin koettiin erittäin tärkeiksi tekijöiksi itsetunnon ja voimaantumisen kannalta. Tulosten perusteella näyttää siltä, että asiakkaat, jotka kokivat saaneensa tarvitsemansa tuen ja ohjauksen, kokivat voimaantuneensa ja työkuuntensa parantuneen.

Kaikki haastateltavat kokivat tulleen kohdatuksi asiakaslähtöisesti ja se onkin tärkeää, jotta tavoite toteutuu. Hankkeen parhaimmaksi hyödyksi koettiin nimenomaan ohjaajilta saatu tuki ja kannustus omaan tavoitteeseen pääsemiseksi, sekä viikoittaiset liikuntatunnit.

Pito-hankkeessa koettu ryhmätoiminta ei täysin toteutunut osallisuuden ja vertaistuen osalta. Haastateltavat eivät kokeneet vertaistukea tai osallisuuden tunnetta tavoitteen mukaan. Heidän mielestään ryhmäytymistä ei päässyt syntymään, ja ryhmätoiminta jäi vajavaiseksi. Tähän vaikutti paljolti se, että ryhmäläiset olivat hyvin eri-ikäisiä, heillä oli kaikilla erilaiset tavoitteet, ryhmäkoot olivat suuria ja ryhmiin saattoi tulla uusia asiakkaita kesken kaiken. Hyviä kehittämisideoita tuli esille, kuten lisää toiminnallisia pienryhmiä. Tämä oli helppo toteuttaa jo hankkeen loppuvaiheessa. Meille tuli uutena ryhmätoimintana musiikkiryhmä, johon voi osallistua kuka tahansa ilman aikaisempaa musiikkitaustaa.

Kuten aikaisemmissakin tutkimuksissa (Argillander 2006; Luhtasela, 2009.) joissa on tutkittu työttömien osallisuuden ja palveluohjauksen merkitystä, tuli myös tässä tutkimuksessa esiin se, että ohjaajien tuki ja kannustus asiakaslähteisesti on tärkeä asiakkaan voimaantumisprosessissa. Tällaista tehostettua palveluohjausta tarvitaan, jossa palvelut on kohdennettu oikein.

Työttömyys pelkäänsä ei riitä yhdistäväksi tekijäksi vertaistuen ja osallisuuden kokemuksen saamiseksi ryhmässä. Varsinkin, jos asiakkaat kerran viikossa koontuvat yhteen eri toimipisteistä eli he eivät ole muuten tekemisissä keskenään. Ryhmäytymistä ei pääse syntymään, eivätkä asiakkaat avoimesti ala kertoa omista tuntemuksistaan tai ajatuksistaan toisilleen. Varsinkaan ihmiset, joiden itsetunto on huono ja sosiaalisten tilanteiden pelko ahdistaa muutenkin. Tarvitaan pitkä, luottamuksellinen suhde ja jokin muu yhdistävä tekijä työttömyyden lisäksi, jotta yhteisöllisyyden, vertaistuen ja osallisuuden kokemus syntyy ja asiakas saa siitä voimaannuttavan kokemuksen itselleen.

Liikuntaryhmät sen sijaan koettiin tärkeiksi ja onnistuneiksi. Niistä koettiin olevan hyötyä psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Tällaiseen toiminnalliseen ryhmään on helpompi osallistua, eikä siinä tarvitse edes välttämättä puhua mitään muille. Ei tarvitse avata sisintään muille.

Haastateltavat, jotka olivat muutenkin kuntouttavassa työtoiminnassa Knuuttilassa, kokivat yhteisöllisyyden ja vertaistuen tunteen toteutuneen paremmin siellä kokoontuvissa pienryhmissä ja päivittäisissä keskusteluissa muiden toiminnassa

mukana olevien kanssa. Tärkeää on myös se, että ryhmänvetäjä tuntee osallistujat etukäteen ja osaa asiakkaiden tarpeiden mukaan koota oikeanlaisen ryhmän, jotta osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemus syntyy.

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada vastauksia siihen, millaisia kokemuksia Pito-hankkeesta saatiin, auttaako tehostettu palveluohjaus voimaantumiseen pitkäaikaistyöttömän takaisin työelämään ja kokevatko he tällaisen palvelun itselleen hyödylliseksi. Lisäksi haluttiin kuulla yksilö- ja ryhmätoiminnan kehittämideoita. Tutkimustulosten mukaan haastateltavat hyötyivät tällaisesta palvelusta ja pelkän työtoiminnan lisäksi kaivattiin muutakin toimintaa. Varsinkin liikuntaryhmät koettiin psyykkistä ja fyysistä toimintakykyä tukevana tekijänä ja positiivisena lisänä työtoiminnalle.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat myös omaa aikaisempaa käsitystäni siitä, että tarvitaan tukea, ohjausta, kannustusta ja motivointia pitkäaikaistyöttömän asiakkaan voimaantumiseksi takaisin työelämään. Heidän oma käsityksensä itsestään ihmisenä ja toimijana on vajavainen, ja usko omaan itseeseen tarvitsee vahvistusta. Oma kokemukseni on sama, jonka useat tutkimustulokset osoittavat: pitkäaikaistyöttömät tarvitsevat moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvaa palveluohjausta voimaantuakseen takaisin työelämään.

Myös Pito-hankkeen ryhmätoiminta vahvisti omaa käsitystäni tutkimustulosten suhteen. Ryhmiä pitäessäni huomasin myös, että on vaikea saada ihmisiä avautumaan ja joissain ryhmissä voimakkaammat persoonat veivät tilaa ja aikaa muilta osallistujilta. Ryhmäläiset olivat ujoja ja vastasivat kysymyksiin hyvin niukkasaisesti. Ryhmätoiminta tarvitsee onnistuakseen yhteisen tavoitteen, sitoutuneen ohjaajan ja ohjaajan täytyy tunnistaa millä tekijöillä vahvistetaan vertais-tukea ja osallisuuden kokemusta juuri siinä ryhmässä. Ryhmä ei saa olla liian suuri, jotta ryhmässä syntyy keskustelua ja ryhmäläisillä tulee olla yhteinen kokemus jostakin.

Pito-hankkeen tyyppinen toiminta on hyödyllistä kunnille, koska pitkäaikaistyöttömyys lisääntyy vuosittain ja pitkäaikaistyöttömistä seuraa kallis sakkomaksu kunnille, jos ne eivät työllistä tai osoita koulutus- tai harjoittelupaikkaa yli 500 päivää työttömänä olleelle työnhakijalle (Talouselämä 2012).

Kuten on todettu, että pitkäaikaistyötön ei syrjäytymisensä vuoksi ole suoraan polutettavissa työhön, koulutus- tai työkokeilupaikkaan, tarvitaan nimenomaan Pito-hankkeen toiminnan kaltaista aktiviteettia. Oikea-aikaisella toimintaan ohjauksella voidaan säästää kunnallisella tasolla, sillä sakkomaksuilta voidaan välttyä, kun pitkäaikaistyöttömiä voidaan poluttaa eteenpäin oikeaan aikaan.

Liukon (2006) mukaan työttömät henkilöt kokevat olevansa näkymättömiä ja kuumattomia tässä yhteiskunnassa (Liukko 2006, 102–103). Tämä näkyi myös omassa tutkimuksessani ja positiivista oli, että neljä viidestä haastatellusta koki itsetuntonsa ja oman identiteettinsä vahvistuneen Pito-hankkeen myötä.

Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoinen prosessi ja olin siihen itse hyvin motivoitunut, koska halusin tietää miten asiakkaat olivat Pito-hankkeen kokeneet. Halusin kuulla myös kehittämisideoita, koska tällainen palvelu jää elämään Valtin toimintaan hankkeen päätyttyä. Koin myös, että teemahaastattelun tekeminen oli tässä tutkimuksessa hyvä valinta. Keskustelua syntyi ja sain sitä kautta vastauksia kysymyksiin.

Toki olisin voinut miettiä vielä tarkemmin teemojen alakysymyksiä. Nyt niissä oli toistoa ja haastattelussa tuli kertausta jo aiemmin kysytyyn esimerkiksi ohjaajien merkitys ja Pito-hankkeen yksilöohjaus ja uraohjaus. Varsinkin, kun haastateltavat olivat Knuutilassa kuntouttavassa työtoiminnassa, eivät he miettineet meitä työntekijöitä Pito-hankkeen ohjaajina vaan yleensäkin Valtin ohjaajina.

Jäin pohtimaan myös sitä, että olisi ollut hienoa, mikäli alkuperäinen haastateltava olisi suostunut haastatteluun. Hänellä olisi ollut eriävä kokemus Pito-hankkeesta muihin haastateltaviin verrattuna ja näin vastaukset olisivat mahdollisesti olleet vielä kattavammat. Hän mietti sitä, että hän olisi tunnistettavissa muista haastateltavista eriävän kokemuksensa mukaan. Vaikka painotin sitä, että henkilöllisyys ei missään vaiheessa tule esille ja mielelläni olisin halunnut tuoda tutkimuksessa esille erilaisenkin kokemuksen, ei hän silti halunnut osallistua tutkimukseen. Kunnioitin hänen päätöstään ja ajattelin, että ehdin vielä saamaan uuden haastateltavan. Juttelimme useaan otteeseen puhelimitse ja hän oli kuitenkin tyytyväinen siihen, että lähti Pito-hankkeeseen mukaan, ja hän löysi lopulta jatkokoulutukseen. Hänelle jäi kuitenkin hankkeesta kokemus, ettei häntä kohdeltu täysin asiakaslähtöisesti.

Keskeytyksiä tuli neljä koko Pito-hankkeen osallistujamäärästä ja olisi mielenkiintoista jatkossa tutkia näitä asiakastapauksia. Mitä tapahtuu siinä vaiheessa, kun jatkokolku löytyy ja pitäisi ottaa seuraava askel eteenpäin? Asiakkaalle saattaa tulla tuleekin rimakauhu ja hän saattaa keskeyttää toimenpiteen, silläkin uhalla, että hän saa siitä karenssin ja rahantulo keskeytyy. Toimitaanko tällöin asiakaslähtöisesti ja onko asiakas valmis muutokseen? Tapahtuvatko muutokset ehkä liian nopeasti?

Tällaisten hankkeiden vaikuttavuuden arviointi sosiaalialalla on haastavaa. Vielä ei ole kehitetty mittareita, joilla osoitetaan, että saatu hyöty on nimenomaan hankkeen ansiota. Tulokset voivat parantua pitkällä aikavälillä, mutta ei välttämättä vielä hankkeen aikana. Lisäksi asiakkaan voimaantumisen tunne ja osallisuuden kokemus ei välttämättä paranna hänen työkuuntoaan, eikä ole rahassa mitattavissa. Tällaisissa tilanteissa olisikin hyvä päästä arvioimaan hänen työkykyään ja -kuuntoaan tarkemmissa tutkimuksissa, jotta selviää onko työnhakijan status avoimilla työmarkkinoilla lainkaan oikea paikka hänelle.

Pito-hankkeen loppuseminaarissa oli luennoitsija Irti huumeista ry:stä puhumassa verkostoyhteistyöstä ja asiakaslähtöisyydestä. Hän korosti asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaan kuuntelua tärkeimmäksi kriteeriksi ihmisen voimaantumisen kannalta. Hän kertoi, ettei ole vielä koskaan tavannut asiakasta, jolla olisi hyvä itsetunto. Tuo oli minulle jotenkin pysäyttävä luento oman ammatillisuuteni kannalta. Se herätti miettimään teenkö työtäni aina asiakaslähtöisesti, ja asiakasta kuunnellen. Siihen kuitenkin kiteytyy sosiaalityön onnistuminen ja oma ammatillinen kasvu.

Jollei tavoite ja muutos lähde asiakkaasta itsestään, ei se tule onnistumaan. Tehtävänäni on osoittaa asiakkaalle eri vaihtoehtoja, joista hän voi itse valita. Tämän jälkeen kannustan ja tuen häntä muutokseen kohti tavoitetta, asiakasta kuunnellen ja motivoiden.

Tutkimustuloksia tullaan hyödyntämään työpaikallani Valtti-työpajalla toiminnan kehittämiseksi. Jaoin työni koko työyhteisöllemme ja pyysin heiltä kommentteja ja korjausehdotuksia ennen lopullisen työn jättämistä. Sain hyvää palautetta, hyviä muutosehdotuksia ja työn kautta esille nousseita kehittämistarpeita tullaan hyödyntämään tulevaisuudessa.

Sain tästä tutkimuksesta apua työhöni kehittyessäni sosiaalialan ammattilaiseksi. Monesti tutkimuksen aikana mietin omaa työ- ja toimintatapaani, teenkö sen parhaalla tavalla omasta näkökulmastani vai asiakkaan näkökulmasta. On tärkeää jättää omat ajatukset taka-alalle ja kuunnella asiakasta ja kuulla myös se, mitä asiakas ei välttämättä sanokaan. Havainnointi on yksi tärkeä työtapa omassa työssäni ja ammattilaisena minun pitää oppia aistimaan asiakkaasta se kohta, milloin on oikea aika ottaa askel kohti tavoitetta ja muutosta.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aho, Simo; Virjo, Ilkka; Tyni, Päivi & Koponen, Hannu 2005. Työttömät ja palveluntarve. Työttömille kohdistetun kyselyn ja työnhakusuunnitelmien analyysin tuloksia. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Ala-Kauhaluoma, Mika; Keskitalo, Elsa; Lindqvist, Tuija & Parpo, Antti 2004. Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta – lain sisältö ja vaikuttavuus. Saarijärvi. Stakesin tutkimuksia 141.
- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus. Neljäs uudistettu painos. Tampere: Osuuskunta vastapaino.
- Argillander, Jaana 2006. Wirettä työttömien palveluohjaukseen. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 12.12.2013. <http://www.theseus.fi/bitstream/hadle/10024/17592/TMP.objres.434.pdf?sequence=2>
- Hakala, Juha T. 2004. Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Tampere: Tammer-paino Oy, 2. painos.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko. & Sajavaara, Paula. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Tammi. Kariston Kirjapaino Oy. 15. uudistettu painos.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hänninen, Kaija. 2007. Palveluohjaus: Asiakslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Julkari. STM:n hallinnonalan avoin julkaisuarkisto. Viitattu 24.10.2013. http://www.sosiaaliportti.fi/Hanninen_palveluohjaus.pdf.
- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina. 2005. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki. WSOY / Oppimateriaalit. 1.-2.painos.
- Järvinen, Katriina; Tontti, Jukka; Lindblom-Ylänne, Sari; Niemelä, Raimo & Päivänsalo, Tiina-Maria 2009. Sosiaalipsykologia. Helsinki: Otava.
- Kettunen, Reetta; Kähäri-Wiik, Kaija; Vuori-Kemilä, Anne & Ihalainen, Jarmo 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Helsinki: WSOY 4., uudistettu painos.
- Kokkola, Anita; Kiikala, Irma; Immonen, Tuula & Sorsa, Minna. 2002. Mitä sinä elämältäsi haluat? Asiakslähtöistä mielenterveyttä edistävä toimintamalli. Stakes. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Viitattu 12.02.2014.

<http://lib.thl.fi:2345/http://lib.thl.fi:2345/lib4/src?PBFORMTYPE=01002&TITLEID=30131&SQS=1:FIN:1::6:50::HTML&PL=0>.

- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. L 2.3.2001/189. Viitattu 15.9.13. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2001/20010189>.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta (812/2000). Viitattu 2.1.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>.
- Laine, Terhi; Hyväri, Susanna & Vuokila-Oikkonen, Päivi. (toim.) 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveystalalla. Helsinki. Tammi.
- Liukko, Eeva 2006. Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 9/2006. Helsinki: Yliopistopaino.
- Luhtasela, Leena 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto. Viitattu 22.2.2014. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>
- Lunden, Kimmo. 2012. Työllistyminen. Talouselämä-lehti. 11.10.2012. Viitattu 15.3.2014. <http://www.talouselama.fi/uutiset/kunta+maksaa+sakot+kun+ei+osaa+tyollistaa/a2148847>
- Makkonen, Aliisa 2007. Ohjausprosessi Kuopion seudun työpolku-hankkeessa. Kehittämishankeraportti. Ammattikorkeakoulu. Jyväskylä. Viitattu 10.1.2014. [http://www.theseus.fi/xmlui/handle/10024/359/browse?value=Makkonen % 2CAliisa & type=author](http://www.theseus.fi/xmlui/handle/10024/359/browse?value=Makkonen%20Aliisa&type=author)
- Niemi, Petteri & Kotiranta, Tuija (toim.) 2008. Sosiaalialan normatiivinen perusta. Gaudeamus Helsinki University Press OY Yliopistokustannus. HYY-yhtymä. Tampere.
- Pohjola, Anneli; Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna 2012. Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Pito-hanke 2013. Väliraportti. Viitattu 6.3.2014. Julkaisematon lähde.
- Rauhala, Henna 2011. Suomen Palveluohjaus ry. Viitattu 6.3.2014. <http://www.palveluohjaus.fi/index.php/fi/palveluohjaus/mitae-palveluohjaus-on>.
- Salonen, Mirja & Holma, Tupu. 2001. Kunta ja pitkäaikaistyötön. Työllistymistä tukevien palvelujen kehittäminen kunnissa. 1. painos. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Salmela-Aro, Katariina & Nurmi Jari-Erik. (toim.) 2002. Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Helsinki: PS-Kustannus. Otava.

- Satka, Mirja; Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta. (toim.) 2003. Sosiaalityö ja vaikuttaminen. SoPhi. Jyväskylän yliopisto.
- Saurama, Erja; Kangas, Saija & Jouttimäki, Päivi. (toim.) 2011. Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio vahvasta aikuisosiaalityöstä – hankkeen loppuraportti. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2011:1.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma 2004–2007. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2003:20. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Viitattu 12.2.2014. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3698.pdf&title=Sosiaali_ ja_ terveydenhuollon_ tavoite_ ja_ toimintaohjelma_ 2004_ 2007_ fi.pdf.
- Sosiaalibarometri 2005. Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki. Viitattu 13.3.2014. <http://lib.thl.fi:2345/http://lib.thl.fi:2345/lib4/src?PBFORMTYPE=01002&TITLEID=37937&SQS=1:FIN:1::6:50::HTML&PL=0>
- Sosiaaliportti i.a. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Viitattu 02.12.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja>.
- Suoknuuti, Minna 2013. Pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan aloittamisesta Syty! ryhmätoiminnalla. Diakonia ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 2.1.2014. http://www.theseus.fi/Suoknuuti_Minna.
- Särkelä, Riitta; Vuorinen, Marja & Peltosalmi, Juha. 2005. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tapaninen, Antti 2000. Työttömyys ja ohjaus. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar, (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana. Ohjauksen toimintakentät. Porvoo.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011. Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Viitattu 15.03.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=23954
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Tavoitteet osallisuuteen ja sosiaaliseen pääomaan. Viitattu 15.03.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/keinot/tavoitteet/tavoitteet-osallisuuteen.
- Terveysbarometri, 2005. Ajankohtaiskatsaus kuntien ja järjestöjen terveyden edistämiseen. Antti Peltö-Hulkko, Päivi Tuominen, Pirjo Koskinen-Ollonqvist, Anne Hiiri ja Päivi Nykyri. Terveyden edistämisen keskus. Helsinki.

- Tervo Sirpa 2012. ”Jonku kanssa niinku jutteli ja yhdessä teki.” Tutkimus kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista 17–29-vuotiaan kainuulaisen nuoren elämässä. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma Jyväskylän yliopisto. Viitattu 12.12.2013. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201204031507>.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Tiedotteet.Työ.25.3.2014. Viitattu 27.3.2014. https://www.tem.fi/tyo/tiedoteet_työ?89506_m=114572.
- Työllisyyslaki 1987/275. Viitattu 13.10.13. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kuomotut/1987/19870275>.
- Valtti-työpaja 2013. Toimintakertomus. Viitattu 15.3.2014. Julkaisematon lähde.

LIITTEET

LIITE 1: Haastateltavien taustatiedot

ALKUHAASTATTELULOMAKE

Nimi _____

Syntymäaika _____

Päiväys _____

Allekirjoitus _____

Tiedustelemme sinulta joitakin asioita toiminnan tueksi ja sinua parhaiten auttaaksemme. Toivomme, että vastaisit seuraaviin kysymyksiin. Palaamme vastauksissa ilmi tulleisiin asioihin myöhemmin yksilötapaamisten yhteydessä. Näitä tietoja ei luovuteta muualle ilman erillistä lupaa sinulta.

Työhistoriasi:

Tahot, joihin sinulla on säännöllinen kontakti:

TE-toimisto Kyllä Ei
 Kuinka usein _____

Sosiaalitoimisto Kyllä Ei
 Kuinka usein _____

Kela Kyllä Ei
 Kuinka usein _____

A-klinikka Kyllä Ei
 Kuinka usein _____

Mielenterveystoimisto Kyllä Ei
 Kuinka usein _____

Joku muu, mikä? _____
 Kuinka usein _____

Millaisissa asioissa kaipaisit tällä hetkellä erityisesti tukea, apua tai neuvoa?

Omat vahvuudet/taidot?

Harrastustoiminta tai erilaiset aktiviteetit (muu kuin liikunta)?

Arvio omasta työkyvystäsi tällä hetkellä asteikolla 1 - 10? (1=huono/10=paras mahdollinen)

1 2 3 4 5 6 7
 8 9 10

Mielialasi tällä hetkellä? (1=huono/ 10=erinomainen)

1 2 3 4 5 6 7
 8 9 10

Arvioi seuraavia asioita viimeksi kuluneen kuukauden aikana

Viimeksi kuluneen kuukauden aikana	Ei lainkaan	Jonkin verran	Melko paljon	Erittäin paljon
Kärsin unettomuudesta	0	1	2	3
Tunsin itseni surumieliseksi	0	1	2	3
Minusta tuntui, että kaikki vaatii ponnistusta	0	1	2	3
Tunsin itseni tarrottomaksi	0	1	2	3
Tunsin itseni yksinäiseksi	0	1	2	3
Tulevaisuus tuntui toivottomalta	0	1	2	3
En nauttinut elämästäni	0	1	2	3
Tunsin itseni arvottomaksi	0	1	2	3

Tunsin, että kaikki ilo on hävinnyt elämästäni	0	1	2	3
Minusta tuntui ettei alakuloisuuteni helittänyt edes perheeni tai ystävieni avulla	0	1	2	3

Toiveet Pito-hankkeen aikaiselle toiminnalle?

Omaakohtaiset tavoitteet tällä hetkellä?

Rengasta sopiva vaihtoehto ja täydennä tarvittaessa puuttuvat tiedot niille varattuun kohtaan.

Fyysinen aktiivisuus

Mihin seuraavista vapaa-ajan liikuntaryhmistä kuulut?

Ajattele **kolmea viime kuukautta** ja ota huomioon kaikki sellainen vapaa-ajan fyysinen rasitus, joka on kestänyt **kerrallaan vähintään 20 minuuttia**. Rengasta sopiva vaihtoehto/sopivat vaihtoehdot.

1. Ei juuri mitään liikuntaa joka viikko
2. **Verkkaista tai rauhallista** liikuntaa yhtenä tai useampana päivänä viikossa
Miten monena päivänä? _____
3. **Ripeää ja reipasta** liikuntaa
Kuinka usein (rasti ruutuun)
 - noin kerran viikossa
 - kaksi kertaa viikossa
 - kolme kertaa viikossa
 - ainakin neljä kertaa viikossa

Liikunta on **ripeää ja reipasta**, kun se aiheuttaa ainakin jonkin verran hikoilua ja hengityksen kiihtymistä

Mikä ovat olleet tavallisimmat liikunnan tai fyysisen aktiivisuuden muotosi viime aikoina?

tavallisin liikunnan tai fyysisen aktiivisuuden muoto

toiseksi tavallisin liikunnan tai fyysisen aktiivisuuden muoto

kolmanneksi tavallisin liikunnan tai fyysisen aktiivisuuden muoto

Millaiset mahdollisuudet (aika, raha, liikuntapaikat, ohjaus) sinulla on nykyisessä elämäntilanteessasi harrastaa liikuntaa?

1. hyvät mahdollisuudet
2. kohtalaiset mahdollisuudet
3. huonot mahdollisuudet

Miten kiinnostunut olet harrastamaan liikuntaa?

1. erittäin kiinnostunut
2. jonkin verran kiinnostunut
3. en ole kiinnostunut

Terveydentila

Miten arvioit terveydentilasi?

1. erittäin huono
2. huono
3. kohtalainen
4. hyvä
5. erittäin hyvä

Miten arvioit fyysisen kuntosi verrattuna ikätovereihisi?

1. selvästi huonompi
2. jonkin verran huonompi
3. yhtä hyvä
4. jonkin verran parempi
5. huomattavasti parempi

Vastaa seuraaviin kysymyksiin rengastamalla joko kyllä tai ei

Onko sinulla lääkärin toteamaa sydämen, verenkierto- tai hengityselimistön sairautta?

Mikä _____

Kyllä

Ei

Esiintyykö sinulla rintakipuja tai hengenahdistusta

levossa

rasituksessa

Kyllä

Kyllä

Ei

Sairastatko verenpainetautiä tai onko lääkäri todennut verenpaineesi olevan toistuvasti kohonnut?

Kyllä

Ei

Oletko tupakoinut säännöllisesti viimeisen 6 kk:n aikana?

Kyllä

Ei

Pyörryttääkö sinua usein tai kärsitkö huimauksesta?

Kyllä

Ei

Onko sinulla lääkärin toteama tulehduksellinen nivelsairaus?

Kyllä

Ei

Onko sinulla selkävaivoja tai muita tuki- ja liikuntaelinten pitkäaikaisia tai usein toistuvia vaivoja?

Kyllä

Mitä _____

Ei

Onko sinulla jokin muu omaan terveyteesi liittyvä syy (jota ei edellä mainittu), jonka takia sinun ei tulisi osallistua liikuntaan, vaikka itse haluaisitkin?

Kyllä

Mikä _____

Ei

Käytätkö tällä hetkellä lääkkeitä?

Jos vastasit kyllä eli sinulla on säännöllinen lääkitys (joko lääkärin määräämänä tai itse aloitettuna), luettele lääkkeiden nimet, annostelu ja käyttötarkoitus.

Kyllä

Ei

TERVEYDENTILAN MITTAUKSET/ ei tarvitse täyttää

Lepoverenpaine:

Paino _____ kg

Pituus _____

LIITE 2: Suostumuslomake

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Suostun, että opinnäytetyössä voidaan nimettömästi käyttää PITO-hankkeesta saatuja kokemuksiani kirjallisesti ja suullisesti.

Kaikkea antamaani sekä suullista että kirjallista palautetta käytetään nimettömänä opinnäytetyössä.

Olen tietoinen, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Aika

Paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 3: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELU

OMAT TAVOITTEET/TAVOITTEISIIN PÄÄSEMINEN

- miten koit asiakaslähtöisyyden
- osallisuuden kokemus, vertaistuki

PITO-HANKKEEN HYÖTY SINULLE

- elämänhallinta, työllistyminen, koulutukseen hakeutuminen
- vaikutus muuhun elämään(fyysinen ja psyykkinen terveys)
- ohjaajien merkitys
- voimaantumisen kokemus

PITO-HANKKEEN TOTEUTUS

- ryhmät ja niiden aiheet?
- yksilöohjaus(psykologi, uraohjaus, yksilövalmennus), miten koit?
- jalkautuvat viranomaiset (TE-toimiston, terveydenhoitajan ryhmät), miten koit?

RYHMÄTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

- minkälaista ryhmätoimintaa olisit kaivannut?
- olisitko kaivannut enemmän hengellistä osuutta? (esim. har-
tautta, diakoniatyöntekijän käyntiä)